

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1954 1

91

49094900557,1

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

C06155 8

ČASOPIS ZA
ŠOLSKO GEOGRAFIJO

Leto:

1.

Ljubljana

1954

Številka:

1

VSEBINA

I. Članki

	Stran
Geografskemu obzorniku na pot - A. Melik / Ljubljana/	2
Beseda uredništva	3
Izrael - V. Kokole / Ljubljana /	5
Aluminij v Kanadi - M. Bohinec / Kamnik /	7
Letni časi na Srednjem vzhodu - M. Vreča / Ljubljana	8
Iz kulturne geografije Kanarskih otokov - M. Bohinec / Kamnik/	10
Otočje Pescadores - M. Vreča / Ljubljana /	12
Hidroenergetski sistem Glockner-Kaprun- A. Kastelic / Mengeš/	13
Notranja plovba v SZ in prekop Volga-Don-C. Marjetič / Kočevje/	13
Metodični poskusi in skušnje - M. Avsenak / Ljubljana /	14
O norveški trgovski mornarici - M. Radinja / Celje/	17
Načrti in dela za preobrazbo prirode v SZ-V. Furlan/Postojna/	19
Nekaj o razvoju, delu in perspektivah meteor.-klimat. oddelka Uprave za hidrometeorološko službo LRS-D. Košir /Ljubljana/	21

II. Erobne novice

Slovenija	22
Jugoslavija	25
Evropa	27
Ostali svet	28
A.K. / Mengeš/, V.F. / Postojna/, MR. / Celje/, M.V. in T.K. / Ljubljana	

III. Književnost - Tatjana Kraut / Ljubljana/ 30

IV. Društvene vesti 32

- 00 -

-----y

" Geografski obzornik ", časopis za šolsko geografijo, izhaja štirikrat letno. Izdajata: Sekcija za šolsko geografijo Geografskega društva in Geografski aktiv DPPU LRS. Ureja uredniški odbor. Urednik Darko Radinja, Ljubljana, VI. gimn., Šubičeva 1. Prispevke in dopise pošiljajte na naslov urednika.

Naslovna stran: V. Finžgar

Beseda uredništva

" Geografski obzornik " je predvsem informativni časopis, ki je izšel iz številnih potreb in problemov današnje šolske geografije. Misel o takem glasilu je že dolgo tlela med nami, posebno pa v zadnjem času, ko se skuša pouku geografije, marsikdaj akcentirati napačne tendence in vlogo.

Namen Geografskega obzornika je na eni strani težnja za kvaliteto geografskega pouka, zato je namenjen predvsem potrebam srednješolskih geografov, na drugi strani pa posredovanje vsebine, pomena in vloge moderne geografije tudi ostalim, ki se zanjo zanimajo. Pa bodisi geografije kot znanosti, kot splošno izobraževalnega predmeta bodisi kot kulturnega sredstva za medsebojno zблиževanje in razumevanje ter spoštovanje v mednarodnem svetu, kar more geografija prav uspešno opravljati. Prav tu je še veliko nejasnosti in zato tu in tam tudi nerazumevanja za geografijo. Prav v tem oziru bo skušal Geografski obzornik opravljati hvaležno nalogo.

Kot informativni časopis bo Geografski obzornik zasledoval doma in po svetu geografske spremembe in novosti, prinašal nove podatke in aktualnosti. S pravilnim pogledom in vrednotenjem teh pojavov bo vzgajal razumevanje za prizadevanja drugih narodov, za pravilnejše medsebojno vrednotenje in upoštevanje ter tako prispeval k težnjam mednarodnega sožitja. Obzornik bo skušal sploh posredovati nove poglede in nova naziranja moderne geografije, njene naloge in cilje.

Prav tako je naloga Obzornika posredovati geografsko znanje vsem, ki se zanimajo za geografijo. To se pravi skrbeti v zanimivi in aktualni obliki za popularizacijo geografije. Zato je to glasilo namenjeno vsem, ki se kakorkoli zanimajo za geografijo oziroma geografsko izobrazbo in vzgojo, zlasti pa naši mladini.

Naš časopis bo prinašal obenem tudi prispevke iz metodike geografskega pouka. Zlasti nova pota in skušnje s tega področja bodisi pri nas in na tujem.

Posebno hvaležna naloga Obzornika bo v tem, da nas bo seznanjal z geografskim gledanjem na dejstva, na prizadevanja in na probleme pri nas doma. Saj smo prav geografi živo zainteresirani o naporih in uspehih našega socialističnega gospodarstva.

Geografski obzornik naj bo hkrati tudi glasilo okrog katerega se bodo zbirali geografi, iznašali tu svoje misli, predloge in probleme ter se tako tudi organizacijsko med seboj zблиžali in učvrstili.

Geografski obzornik bo tudi sicer skušal izvrševati poslanstvo, ki jo ima geografija prav v naši dobi. To je doprinos k svetovnemu miru in dobri volji. Ob tem, ko posreduje podobe tujih dežel in narodov, more geografija uspešno razvijati smisel za razumevanje med narodi, medsebojno spoštovanje in upoštevanje. Prav tako geografsko gledanje in vzgoja je najbližje naši družbeni zainteresiranosti pa tudi neposrednim silam v svetu. Prav zaradi takega poslanstva, katerega more moderna geografija uspešno opravljati, dobiva ta v naprednem svetu in v OZN vedno večji pomen in vlogo.

Skratka, Geografski obzornik si je zadal vrsto nalog. Te naloge niso lahke, niti enostavne. Uspeh Geografskega obzornika je v prvi vrsti odvisen od nas samih, zato vabimo k sodelovanju vse, ki se zanimajo za geografijo, posebno pa geografe na naših šolah. Ker začenjajo z Obzornikom ob materialno zelo skromnih pogojih, se moramo v začetku zadovoljiti s kar se da skromno obliko in opremo. Prva številka je pred nami. Z vsebino še ne moremo biti zadovoljni, posebno ne z ozirom na naš program. Vendar pomeni prav v teh pogojih začetek že del uspeha.

GEOGRAFSKEMU OBZORNIKU NA POT

" Geografski obzornik " začnjenja posredovati strokovno pomoč onim, ki se zanimajo za geografijo, prav posebno pa vsem tistim, ki imajo z njo opraviti v naših šolah. Posredovati mladim ljudem novo znanje iz širokega področja geografije, je velika in zaslužna stvar, a v naših časih še prav posebno velika in važna. Saj je glavna vsebina geografije studij in znanje o zemlji in človeku, o razmerju med njima, in sicer o tistem razmerju ter medsebojnem vplivanju, ki ga zahteva, ureja in vedno znova izpopolnjuje delo. A v socialistični družbi je prav delo med tistimi regulativi, ki naj urejajo pogoje in oblike ljudskega sožitja. Geografsko gledanje na dejstva, na prizadevanja in na probleme ljudskega sožitja je tedaj zelo blizu splošni družbeni zainteresiranosti tako v območju naše socialistične graditve kakor v sferi stremljenj progresivnih sil v svetu sploh. Zato bodo sveža poročila o najnovejših rezultatih gospodarskega razvoja, gospodarskih odnošajev med narodi in državami, o prebivalstvenih razmerjih in problemih ter o političnih mednarodnih in meddržavnih vprašanjih - bistvene vrednosti v bogatenju spoznavne zakladnice mladih ljudi.

Državljanii socialistične države bomo vedno zainteresirani na novih poročilih o delovnih naporih in uspehih naših proizvajalnih kolektivov. Prav tako pa bomo zainteresirani na geografskih novicah iz širokega sveta, kjer se budi ljudska samozavest, kjer narašča odpor ljudstev zoper gospodarsko izkoriščanje in politično tutorstvo in kjer prav v naši dobi borba zoper kolonializem prehaja v odločilni stadij. Naš mladi rod potrebuje vedno sproti osvetlitve teh velikih dogajanj, da se more s pridom uvrščati v fronto progresivnih sil.

Moderna geografija pomeni izvrstno sredstvo za mednarodno spoznavanje, razumevanje in s tem za mirno, konstruktivno sožitje med narodi ter za pravilnejše medsebojno vrednotenje, spoštovanje in upoštevanje. V območju UN, v krogih mednarodnega kulturnega sodelovanja prav zaradi takšnega pojmovanja moderne geografije naši vedi odmerjajo zelo veliko vlogo in velik pomen v prizadevanje za pomirjenje med narodi in za utrditev mirovnih odnošajev v svetu. " In " Geografski obzornik ", ki bo posredoval svojim bralcem znanje iz geografije sveta, bo izvrševal tudi del ves svet objemajoče mirovne in kulturne misije.

Zelo je treba podčrtati priznanje in soglašanje, da so profesorji geografije, ki na srednjih in strokovnih šolah posredujejo geografsko znanje mlademu rodu, sami vzeli stvar v roke in začeli izdajati " Geografski obzornik ". S tem so stopili na pot, ki so jo pred njimi z uspehom hodili srednješolski profesorji med Slovenci in v raznih področjih vzgoje ter znanosti vršili zelo vidno, vredno in učinkovito kulturno in narodno misijo. V razvoju kulture med Slovenci je ta stan zelo mnogo pomenil in izvršil velika dela vzgojnega, široko posredovalnega in znanstvenoustvarjalnega značaja. Tudi geografi med temi našimi kulturnimi delavci niso bili zadnji; da so se naši mladi profesorji geografije uvrstili v delovno enoto te dobre in lepe tradicije, je za nas še posebej razveseljivo in nas obvezuje k priznanju, pa k pomoči in sodelovanju.

Anton Melik

Nekaj misli o geografiji v šoli

Namen tega kratkega sestavka je sprožiti nekaj misli, ki se najčešče pojavljajo o pomenu, vlogi in nalogah ter metodah geografije oziroma geografskega pouka pri nas, hkrati pa nas seznaniti z vlogo in pojmovanjem geografske izobrazbe in vzgoje drugod po svetu. Te stvari smo doslej premalo premostrivali in utrjevali. To se kaže tudi v tem, da smo premalo poskrbeli za širšo afirmacijo naprednega geografskega mišljenja, zlasti izven geografskega kroga.

Dejstvo, da je moderna geografija v zadnjih nekaj desetletjih spreminila svoje metode, poglede, namene in cilje, je povzročilo, da je tudi vsebina moderne geografije v marsičem drugačna. Seveda ostaja v moderni geografiji geografski aspekt, geografsko gledanje in mišljenje, geografsko občutenje in akcent kompleksnosti tista srž, tista aktualnost, po kateri sodimo naprednost v geografiji in ki je obenem tudi najbolj občutljiva. Res je, da je prav v tej poglobljeni vsebini pot moderne geografije še posebno sveža in zlasti v svojem uveljavljanju v posameznih deželah različna. Tudi pri nas je še marsikaj in marsikje precej nejasnosti in nerazumevanja, namreč do "geografije", kakršno imajo v mislih oni, ki so bili deležni še stare deskriptivne geografije.

Brez dvoma so tudi danes pogledi in mnenja o geografiji ter njeni vlogi in pomenu na raznih stopnjah in v raznih deželah različni; zlasti velja to za vlogo in pomen geografskega pouka v šoli. Tudi za naše razmere ne moremo trditi, da smo dosegli potrebno enotnost in naprednost, posebno ne na naše specifične razmere in pogoje.

Oglejmo si najprej smotre in metode pouka geografije drugod po svetu. To bo le nekaj kratkih oziroma značilnih podatkov o vlogi, smotrih in metodah geografskega pouka drugod; seveda brez podrobnejših navedb in opredelitev za posamezne države oziroma vrste šol, v glavnem le kot okvir in osnova v primerjavo za obravnavanje geografskega pouka pri nas, posebno glede na naše posebne pogoje.

Najprej nekaj o zakoreninjenem pojmovanju stare deskriptivne geografije. Geografija ni lokacijski nauk o tem, kje so kraji. Tudi ni enciklopedični slovar, vsebuječ sezname krajevnih imen oziroma proizvodov. Geografija se tudi prvenstveno ne bavi z zemljevidi, ti so samo eden pripomočkov. Geografija pa tudi ni preprost opis prirode in človeka posebej. Prav tako ni poglobljeno opisovanje načina, kako si človek pridobiva sredstva za življenje ali pa opisovanje produkcijskih sredstev. Geografija v resnici ni fizična, gospodarska ali antropogeografska. Po svojem bistvu je veda o vsem skupaj v regionalnih enotah. Prav tako ni eno izmed oces zgodovine, ni pa preprosto vzeto tudi neko sredstvo za humanizacijo prirodnih ved.

Povsem razumljivo jem da so smotri geografskega pouka v raznih deželah različni. Tako naletimo v mnogih deželah, zlasti v zaostalejših, na povsem preproste in enostavne zahteve, v naprednejših pa na pomembne in odgovorne. Naj omenimo nekaj značilnih primerov.

Geografski pouk naj bo v glavnem opis prirode in zaposlitve človeka, oziroma načina življenja v raznih predelih sveta. Ali višja zahteva: Geografija naj bo v glavnem razlaga prirode in človekovega udejstvovanja. Oziroma: geografski pouk naj ustvari točne vizualne vtise osnovnih fizičnih pogojev za življenje človeka v raznih predelih sveta. Pa tudi: geografski pouk naj bo, poskus razumeti probleme, ki stopajo pred moderno družbo. Smoter geografskega pouka naj bo v tem, da pomaga razumeti zgodovino. Geografska izobrazba in vzgoja v šoli naj pomagata bodočim državljanom zdrave razsojati o političnih in socialnih pogojih po svetu in pomaga razvijati sporazumevanje med narodi. Srečamo pa tudi smoter, da naj geografska izobrazba in vzgoja pomagata pri planiranju v gospodarstvu, pa sploh pri oblikovanju odnosov do družbenega in državnega življenja ipd. Naletimo pa tudi na docela preproste težnje: geografski pouk naj predstavlja predmet

notranjega zanimanja pa sploh zanimivo uporabo prostega časa; skratka seznanja naj z geografskimi zanimivostmi po svetu.

Ze iz tega vidimo, kako se razlikujejo med seboj smotri geografske izobrazbe in vzgoje, marsikdaj se zrcali v njih splošna razvitost držav, naprednost, oblika gospodarstva ipd., skratka, da je geografija močno "nacionalna". V deželah s kolonijami ima n.pr. čisto drugačne smotre, kot pa v samih kolonialnih deželah. Tam "pomaga državljnanom zdravo razsojati o socialnih in političnih problemih po svetu", tu pa ima pogosto vlogo zgolj zanimivega predmeta in se izgublja v geografski eksotiki ter je s tem tudi iz političnih vidikov naivna.

Poleg pravkar omenjenih oznak naletimo tudi na mnogo bolj geografske. Na pr.: geografski pouk naj opisuje in razpravlja le o nekaterih pogojih okolja. O tistih, ki nedvomno vplivajo na način življenja in delo človeka. Namen geografije v šoli je, da skuša ustvariti pri dijakih natančne vizualne vtise pogojev tistega okolja, ki obstoje v večjih pokrajinah in deželah sveta, tako da bodo mogli razumeti, kako človek živi in dela v tistih pokrajinah in kakšno je njegovo psihično doživljanje.

Geografija se prav toliko zanima za ideje, točne in pravilne vizualne vtise in podobe kot za natančne faktične podatke ali za prezizno lokacijo. Moderna geografija tudi tega zadnjega ne zanemarja, vendar pa zelo pazi na to, da tudi prvega ne pušča v nemar.

Geografija prvenstveno obravnava pokrajine kot celote, ne pa ločene elemente: gorovja, reke, promet itd. Sicer bi dijaki šele po dolgotrajnem proučevanju prišli do tega, da gledajo na svet kot na celoto in enoto.

Šolsko geografijo naj predvsem zanimajo korekture, ki jih človek dela, da bi se prilagodil oziroma, da bi čimbolj izkoristi prirodo okolje. Te korekture so izhodišče za učne enote pri geografskem pouku in so pobuda za iskanje in točno razumevanje prirodnega okolja. Okolje je problem za ljudi, ki živijo v posameznih predelih sveta. Spoznavanje teh problemov je ključ za razumevanje življenja v teh področjih. Geografija se prvenstveno peča s pogoji okolja v raznih pokrajinah, še bolj kot z gospodarstvom in načinom življenja, vendar tudi tega ne zanemarja.

Pouk geografije more biti, če je dober, pomemben prispevek, k svetovnemu miru in dobri volji, k boljšemu planiranju in izkoriščanju svetovnih dobrin in k razumnejši izrabi prostega časa.

V skladu z različnimi smotri, od katerih smo nekatere tu prav na kratko označili, se uporabljajo seveda tudi prav različne metode pri pouku geografije.

Geografski pouk naj začne z zanimivimi geografskimi pojavi, z vidnimi, dobro opaznimi fenomeni, šele nato naj prehaja k bolj skritim in spreminjajočim pojavom. Geografski pouk naj začne z deskriptivnimi podrobnostmi in končuje s posploševanjem.

Geografski pouk naj sledi znanim znanstvenim procesom opazovanja, opisovanja in iskanja zvez. Vseskozi naj bo širok z okolico in dinamičen.

Geografije ne moremo dobro posredovati s čitanjem, risanjem ali pripovedovanjem, temveč je potrebno tudi urjenje in učenje.

Pouk zemljepisa naj razvija antropogeografijo in zemljepisne lege, reliefe, vegetacije oziroma prirodne geografije.

Geografska učna enota je precej podobna učni enoti iz prirodnih ved, kjer so dijakom dovoljena eksperimentalna raziskovanja.

Geografska dejavnost v šoli ni papirnati lov za dejstvi. Poznavanje dejstev je šele podlaga, prvi del, glavno je razumevanje in razlaga dejstev kot okvir za razumevanje celotnega geografskega okolja.

Geografski pouk naj bo dejansko raziskovanje in odkrivanje. Tega predmeta ne moremo dobro poučevati brez slik, vzorcev, modelov, resničnih zgodb, raznovrstnih zemljevidov, reliefov ipd.

Pri pouku geografije je važno to, da začnemo z opazovanjem in opisovanjem, preden preidemo k bolj abstraktni in precizni uporabi zemljevidov in preden posvetimo večjo pažnjo razumevanju in medsebojnemu odnosu. Važno je, da začnemo z dejavnostjo človeka oziroma družbe, preden pričnemo spoznavati prirodno okolje. Važno je, da začnemo z dejstvi in šele nato odkrijemo vzroke zanje, nadaljujemo s podrobnostmi in končamo s pravili, definicijami in posplošitvami.

Malo je dežel v sodobnem svetu, ki bi doživele v burni dobi zadnjih petdesetih let take spremembe kakor Palestina. Še pred par desetletji je bila Palestina poznana svetu kot dežela biblijskih zgodb, kot nekdanja dežela starega kulturnega jugovskega ljudstva, ki pa jo je moralo že skoraj pred dva tisoč leti zapustiti in se razkropiti ter naseliti med tujci. Judovska domovina je obstojala za judovsko ljudstvo le v spominih na daljno preteklost. V dobi devetnajstega stoletja, ko je v Evropi začela rasti narodna zavest in so se povečavale razlike v jeziku in navadah med posameznimi ljudstvi, so tudi Judje začeli razmišljati o domovini, ki bi jo imeli v sedanjosti, o svoji državi, kakor so jih imeli ali kakor so se zanje borili narodi med katerimi so bili naseljeni. V takem vzdušju je nastalo zionistično gibanje, ki si je postavilo za cilj da poišče judovskemu ljudstvu domovino v sodobnem svetu. Ne preseneča, da je bila Palestina, stara domovina Judov, prva na katero so zionisti pomislili. Toda tam je tedaj vihrala zelena turška zastava s polmesecem. Z orožjem dežele ni bilo mogoče osvojiti, zato so začeli zionisti na drug način. Zionistična organizacija je začela načrtno naseljevanje Judov v Palestini in je akcijo podprla z denarjem, ki ga je nabrala med mnogimi bogatimi Judi po vsem svetu.

Ko se je začelo naseljevanje Judov je bila Palestina povsem arabska dežela. Osamljeni ostanki starega judovskega prebivalstva so živeli tu pa tam po mestih kot trgovci in obrtniki. Bili pa niso tukaj prav nič bolj številni kakor v Siriji ali Maroku. Pódeželska naselja so bila povsem arabska. Polagoma in neopazno so začeli kupovati judovski kolonisti zemljo od Arabcev, ki so jo v svoji revščini in zaostalosti brez pomislekov prodajali, saj je zaradi zaostalega načina obdelave rodila le malo. Novi kolonisti so znali to zemljo izrabiti drugače, imeli pa so zato tudi potrebna denarna sredstva. Judje, ki se sicer nikjer drugje po svetu niso lotili kmetijstva, so v Palestini krepko zgrabili za plug in lopato, pa tudi arabske delavce na svojih posestvih so naučili učinkovito delati. Ena za drugo so rasle iz tal judovske naselbine in spreminjati se je začela palestinska pokrajina. Na mesto zanikrnih arabskih njivic ječmena in pšenice so nastale velike, moderno urejene plan-taže južnega sadja, zlasti oranž in limon, pa tudi novi nasadi oljk in vinske trte in ne na zadnjem mestu umetni travniki, nasadi lucerne za živinorejo. Mnogo puste, prej marsikje sploh neobdelane zemlje so judovski kolonisti spremenili v rodovitna tla. Umetno namakanje je skupaj z umetnimi gnojili močno dvignilo rodnost, v kolikor ni v najbolj sušnih delih poljedelstvo sploh šele omogočilo. Judje so dobro izkoristili moderno orodje in načine obdelave, znali pa so smotrno izrabiti tudi prirodno okolje dežele. Judovska naselja so se držala rodovitne Saronske nižine ob obali in Ešdraelonske ravnine med Karmelsko goro in Galilejo. Podlago iz mladih pliocenskih in pleistocenskih nasipin pokriva tukaj po večini prav rodovitna prst. V gričevnato Galilejo na severu in na suhe kraške planote Judeje in Samarije judovski naseljenci niso silili. Pač pa so izrabili znatne kraške izvire ob njihovem robu za umetno namakanje ravnin. Skoraj le ob Tiberijskem jezeru je segla judovska kolonizacija tudi v veliki tektonski jarek proti kateremu se spuščajo palestinske pokrajine po večini z zelo strmim, razdrpanim robom.

Judovsko agrarno kolonizacijo je v veliki meri podpiralo upanje, da bo dobila dežela tudi politično neodvisnost. Angleška vlada je Judom že v prvi svetovni vojni obljubila, da jim bo zagotovila v Palestini njihovo narodno domovino. Po porazu Turčije, pa se angleške čete niso umaknile iz Palestine, res pa so ustvarile red v deželi in omogočile mirno naseljevanje. Ko je angleški mandat za upravo v Palestini potekel, so

Judje proglasili 15. marca 1948 neodvisnost svoje države, ki so jo s starim imenom imenovali Izrael. Arabci so se temu takoj z orožjem uprli, a Judje so hrabro vzdržali vojaški pritisk na meji, katera se je v glavnem ujemala z mejo strnjenih judovskih naselij v Palestini. Večina ozemlja bivše Palestine / 26.000 m² / je tako pripadla Izraelu. Arabcem je ostala le Judeja in Samarija, ki so ju kasneje združili z bivšo Transjordanijo v novo državo Hašemitski Jordan. Dolga prizadevanja zionistov so bila kronana z uspehom. Judje so si pridobili nazaj svojo domovino in svojo državo.

Z nastankom neodvisne države pa se je pojavila za Izrael cela vrsta novih težavnih problemov. Prvo vprašanje je bilo kam z novimi naseljenci, ki so začeli prihajati v deželo sedaj v večjem številu kot kdaj koli prej, saj ni nobena tuja sila več določevala doseljeniške kvote za vsako leto. V treh letih po osamosvojitvi se je judovsko prebivalstvo povečalo skoraj za polovico, to je več kot za pol milijona v treh letih. Leta 1922 je bilo v Palestini le še 84.000 Judov in ca 650.000 ostalih, po večini muslimanskih Arabcev, 1948 760.000, koncem leta 1950 jih je bilo 1.210.000, poleg tega pa še 140.000 arabskih muslimanov in 27.000 raznih kristjanov.

Od 15. maja 1948 do 31. decembra 1951 se je naselilo v Palestini 690.000 Judov, od tega iz ZSSR 5.000, iz Romunije 118.000, iz Poljske 106.000, iz Bolgarije 37.000, iz Madžarske 15.000, iz Češkoslovaške 119.000, iz Nemčije in Avstrije 11.000, iz Jugoslavije 8.000, iz Vel. Britanije 2.000, iz ostalih evropskih držav skupaj še 10.000. Iz Iraka se jih je priselilo 125.000, iz Jemena 45.000, iz Turčije 35.000, iz Perzije 23.000, iz Sirije in Libanona 3.000, iz Egipta 15.000, iz Libije 32.000 in iz Francoske severne Afrike 50.000.

Velik del novih doseljencev je šel na podeželje. Poljedelska kolonizacija se je okrepila na dotedanjih področjih, posegla pa je zlasti tudi na področja, ki so jih zapustili Arabci v Galileji in v tako imenovanem jeruzalemskem koridorju. Pogozdovanje in urejanje novih kulturnih teras je tu v polnem teku, podobno kot borba s sušo na rodovitnih puhličastih tleh na severu puščave Negev, kjer z umetnim namakanjem prodirajo naselja vedno dalje na jug. V nekaj letih po osamosvojitvi je nastalo toliko novih kmetijskih naselij kot prej v nekaj desetletjih. Mnoge od novih vasi so veliki zadružni kolektivi. Poleg delovnih zadrug, pa so tudi sicer druge oblike zadružništva med izraelskimi naseljenci zelo razširjene. Nova judovska naselja se že po svojem tločrtu ostro ločijo od starih, arabskih vasi. Domovi so na široko razpostavljeni sredi vrtov in nasadov drevja po pravilnih obrisih kroga, šahovnice ali ravne linije.

Del priseljencev se je usmeril tudi v mesta. Povečal se je Tel Aviv / 330.000 preb./, ki je zrasel v zadnjih petdesetih letih iz nič. To je povsem moderno mesto, s stavbami iz železobetona in stekla, širokimi ulicami in lepimi parki. Pa tudi pristanišče Hajfa / 160.000 / in nova prestolnica glavno mesto Jeruzalema / 160.000 / sta močno povečala prebivalstvo. Lahka industrija, ki se je v teh mestih lepo razvila že pred vojno, se je še precej povečala. Ker so možnosti za kmetijsko kolonizacijo omejene, mora prevzeti industrija nalogo, da daje kruh pretežne mu delu priseljencev. Razmeroma znatna industrija je sprožila tudi močno sindikalno gibanje, ki je mogočen faktor družbenega življenja v Izraelu.

Judovska kolonizacija v Palestini je prinesla v ta del Azije nov svet. Izrael je danes kakor otok moderne civilizacije sredi polfevdalnih, gospodarsko in kulturno zaostalih arabskih držav. Obstojati pa more le, ker neprestano in obilno doteka v državo denar iz tujine, bodisi s posojili ali podporami, bodisi s privatnimi darovi, ki jih zbira zionistična organizacija.

Z izvozom dobi država le skromen del sredstev za mnogokrat večji uvoz. Oranže in južno sadje sploh so še danes vodilni predmet izvoza. Uveljavi li pa so se tudi izdelki mlade industrije, zlasti brušeni diamanti in umetni zobje. Če bi bilo na razpolago več surovin bi mogla industrija več prispevati k izvozu. Tako pa se mora usmeriti na panoge, ki zahtevajo malo surovin, toda visokokvalificirano delovno silo in dajejo velik dohodek. Usodno vpliva tudi pomanjkanje domačih energetskega virov.

Nemara najbolj pa otežkoča večji razvoj Izraela sovražnost sosednjih arabskih držav. To sili Izrael, da vzdržuje znatno oborožene sile in obenem onemogoča sodelovanje pri hidrotehničnih delih v dolini Jordana, ki bi lahko omogočila umetno namakanje več desetletij hektarjev zemlje ne le v Izraelu, temveč tudi v sosednjih državah. Že izsuševalna dela na močvirju Hule / sev. od Tiberijskega jezera / pogosto privedejo do obmejnih incidentov. Politične težave dežele po svoje povečuje dejstvo, da živi v sosednjih državah skoraj tri četrt milijona arabskih beguncev, ki tam ne najdejo prave zaposlitve in so zato vedno pripravljene sodelovati pri vsaki sovražnosti proti izraelski državi. Navzlic vsemu pa so Judje pokazali v svoji mladi državi veliko vitalnost in prilagodljivost in ta kaže, da bodo znašli in mogli še naprej vztrajati na zemlji svojih davnih prednikov, v izgubljeni, pa po tolikih stoletjih spet pridobljeni domovini.

Bohinec Marija

Aluminij v Kanadi

Ugodni relief, zadostne vodne količine in razmeroma cenena delovna sila so omogočile Kanadi gradnjo hidrocentral, s katerimi pridobivajo električno energijo po posebno nizki ceni. Tako se je mogla prav tu razviti močna industrija aluminija, dasi morajo za to potrebne surovine uvažati iz daljnih prekomorskih dežel. Najvažnejšo surovino za pridobivanje aluminija, boksit, skušajo čim bližje najdišču osušiti, da se znižajo prevozní stroški za približno 10%; če je na uporabo ceneno kurivo, ga tudi šgo. Boksiti so namreč železnati aluminijevi hidroksidi in vsebujejo kot taki tudi kemično vezano vodo; z njeno odstranitvijo se teža rude še bolj zniža. Na Jamajki si od decembra 1. 1952 pomagajo tudi s tem, da pridobivajo iz rude glinico Al_2O_3 , ki jo nato izvažajo v Kanado. V teku desetih let nameravajo dvigniti proizvodnjo na 3 milij. t; zaloge znašajo 325 milij. t 50% boksita.

Ne ve se še, ali bodo iz Surinama / Nizozemska Gvajana / in z Obale zlata izvažali boksitovo rudo v Kanado ali bodo aluminij proizvajali sami. Vsekakor imajo tu v načrtu gradnjo hidrocentral v zvezi z aluminijevo industrijo. Surinam je 1. 1952 izvozil 3 milij. t boksita, 1. 1953 verjetno še več. Zaloge boksita na Obali zlata cenijo na 300 milij. t / 53% ruda /.

Zahodna Indija / Trinidad, Puerto Rico, Haiti itd. / pripravlja odkop lateritov, prav tako tudi Britanska Gvajana, kjer rudo pridno preiskujejo. Zaloge cenijo tu na 150 milij. t / 60% ruda /.

Kanadčani so si v svojih podjetjih v vzhodni Kanadi pridobili velikih izkušenj. Vendar pa bo vse njihove doseganje tovarne že 1. 1955 prekosilo gigantsko podjetje Nečako / Netchako / pri pristanišču Kitimatu severno od Vancouvra v Britski Kolumbiji. Izdelalo bo samo toliko aluminija kakor vse ostale tovarne skupaj, saj bo z 2 milij. KS proizvajalo 500.000 t na leto / 1. 1951 je kanadska proizvodnja znašala 403.250 t, 1. 1952 450.000 t /. V Kemano - Kitimatu so samo za predhodne študije izdali milijon dolarjev. 160 km dolgo umetno jezero bo po 16 km dolgem

predoru s padcem 870 m po tlačnih cevah hranilo novo hidrocentralo. Pri-
pomniti je še, da je za proizvodnjo ene tone aluminija po kakovosti bok-
sita potrebnih 4 - 6 t rude in 22.000 kWh električnega toka, ki ustreza-
jo 16 t črnega premoga.

/ M.B. po K. Krügeru v Die Erde 1953
3/4, str. 278 /

Vreča Milan

Letni časi na Srednjem vzhodu

Naime sestavka je opozoriti na koledar ozrioma na način zaposlit-
ve preko leta v posameznih deželah pri pouku regionalne geografije.

V zmerno toplih širinah okoli 40. vzporednika, od Smirne do Kan-
daharja, se krogotok kmečkega dela prav malo menja. To pa ne pomeni, da
je življenje povsod enako. Z ozirom na zanesljivost deževja, bližino gor-
skih pašnikov in tradicije prebivalstva je nomadstvo zelo razširjeno. Na
Knidijskem kerzonezu v Kariji pridelujejo smokve, olive in valone / vrsta
želoda /, na Halikarnaškem polotoku trto in povrtnino, dočim kaže ravni-
na okoli Milasa s svojimi obsežnimi polji sezama in tobaka povsem drugo
sliko. Vendar pa je na vsem Srednjem vzhodu tradicionalni krogotok dela
tako znan in upoštevan, da se kmet iz meanderske doline ne bi počutil tu-
je, ako bi ga preselili n.pr. v Kabulsko ravnino.

Krogotok dela prične s prvim deževjem v začetku oktobra. Do kon-
ca septembra so vsi pridelki pospravljeni razen oliv in želoda. Vedno ze-
lene rastline venejo in so zaprašene, zemlja je izsušena in poka. Z ora-
njem in setvijo ne morejo pričeti v deževju. Orjejo povsod z raznimi vpre-
gami / s kamelami, voli, osli in mulami / skoro do konca novembra, medtem
pa pobirajo olive in želod, Najprej sejejo ječmen, nato pšenico.

Od decembra do februarja je čas za delo doma, predvsem za stiska-
nje oliv. Od decembra do sredine februarja obirajo pomaranče. Pomarančni
nasadi okoli Mersina privabijo v tej mrtvi sezoni ceneno delovno silo od
daleč, celo iz Antiohije. Otroci v tem času pridno pulijo strnišča, da z
njimi dopolnijo skope zaloge kuriva. Gospodarstvi pa pričenjajo z obrezo-
vanjem v vinogradih.

V januarju oziroma februarju že prične drugo oranje. Orjejo ladi-
ne ali pa pripravljajo tla za pomladansko setev v marcu: za fižol, proso,
lucerno, koruzo, sladkorni trs in tobak. Nato slede od marca do junija
trije mrtvi meseci. Deževje popušča, sonce pridobiva na moči. Žito, ki se
je med zimo dobro ukoreninilo, začne zoreti. Do žetve ni večjega dela. To
je čas za arheologa. Zemlja je suha, vročina še ni prehuda in velik del
delovne sile je prost. Med tem časom plejejo, nabirajo žafran in posprav-
ljajo česen ter razne gomoljnice.

Sredi junija preneha čas za arheologa, ker začenja žetev pšenice,
za njo pa ječmena. Sredi junija dozore tudi breskve, marelice in češnje,
približno mesec dni pozneje pa dozore v namakanih vrtovih lubenice, buče
in kumare, ki omogočajo ugodno spremembo v prehrani. Ko je žetev še v te-
ku začno s trganjem tobaka. Zato na isti kmetiji ne gojijo žita in tobaka
obenem.

V začetku avgusta dozore rožiči in mandeljni, kmalu za tem pa
smokve in grozdje. Vsi ti sadeži se trgajo med presledki v žetvi prosa in
spravljanja koruze, ki dozori sredi avgusta.

September je določen za pospravljanje oliv, ki so po važnosti na
drugem mestu takoj za pšenico in ječmenom. Mnogo dela je v tem mesecu še
s smokvami in grozdem, pa ga v glavnem opravljajo ženske. Smokve na pro-
stem suše, zgoščen grozdni sok pa razvlečejo po gladkem kamenju, da se
na soncu popolnoma zgosti. Ta zgoščen sok " pekmez " služi namesto slad-

korja. Pozno poleti češejo s koz ladanum. To je smola, ki se nabere kozam v volni, ko se drgnejo ob oranžnih drevesih. Služi za domače zdravilo in za izdelovanje dišav.

Tako je leto naokoli in spet pričakujejo oktobrsko deževje, ki odpre novo sezono oranja in setve.

V tem krogotoku je najvažnejše žito, olive in sadeži. Sadeži dozorevajo drug za drugim, posegajo sicer v dobo žetve, nikoli pa toliko, da bi povzročili kmetom prevelik napor. Mandeljem in rožičem sledijo smokve in nato grozdje. Olive so zrele šele po trgatvi in želod se lahko pusti dokler niso pobrane olive. Pomaranče in sočni sadeži v juniju so prineseni od drugod in posrečeno vključeni v ta krogotok. Dočim dajejo domača drevesa krmo za živino / rožiči, želod /, olje in pekmez, so žita glavna hrana vsega Srednjega vzhoda. Zato povzročajo slabe letine ozimine nepri- merno več škode kot pa slabe letine drugih pridelkov, ki so v bistvu le . dopolnilo.

Odvisnost Srednjega vzhoda od drevesnih sadežev in ozimine lahko primerjamo z Sredozemljem, kjer igra suša sredi leta prav tako odločilno vlogo. Ozimina in trta uspeva n.pr. tudi drugod. Toda samo zelo vroča in suha poletja, ki sledijo vlažni zimi, omogočajo kombinacijo ozim- ne z omenjenimi sadeži, kakor smo pravkar opisali. Posledica nagle in . izdatne vročine v začetku poletja je nagla dozorev žita še pred sadjem, to pa ima najugodnejše pogoje v vročini sredi poletja. Celo zimsko dežev- je je manj važno za ta krogotok kot suša sredi poletja.

Opisani krogotok letnih časov se spremeni, kjer se pojavi po- letno deževje. Meje geografskega področja Srednjega vzhoda so določene z obsegom poletnega deževja. Pustinja Srednjega vzhoda so pustinja zimskega deževja, ki imajo tip spremenjene mediteranske klime. Sahara, Sind in Transkaspia pa so pustinja poletnega deževja, ki mejijo na Sudan oziroma na monsunske in centralne kontinentalne klimatične tipe. Jugozahodna Ara- bija je bližja Sahari kot Srednjem vzhodu in njeno poletno deževje zahte- va popolnoma drug krogotok. V Amanu gojijo olive in pšenico, v Jme Jeme- nu pa kavo in duro / proso /. Karta povprečnih letnih padavin nam prikri- va odločilno dejstvo, da sta Sind in Južni Pendžab zimski pustinja, ki im- mata svoje skope padavine pozno v vročem letnem času, dočim sta Beludži- stan in Afganistan poletni pustinja. Grebeni Sulaiman - Kirtharja tvorijo vzhodno mejo Srednjega vzhoda in delijo dva različna sveta. Ti grebe- ni so zaznamovali tudi vzhodno mejo aleksandrijske in selevkidske koloni- zacije. Proti severu deli Elburs-Hindukuš Turansko pustinja s poletnim . deževjem od Korosanske pustanje z zimskim deževjem. Prva goji bombaž, dru- ga pa daje asafoetido ali azant, to je strjeni sok iz korena Scordosme / ki se uporablja za zdravila in začimbe in tragacanth ali tragant / lepi- lo /. Severna pobočja Elbursa, Kavkaza in Pontskih gorskih vrst so izven Srednjega vzhoda, ki smo ga opisali in splošno znano dejstvo politične geografije je, da so se ta področja raje orientirala proti severu kot proti jugu.

Pri opisovanju načina in tradicionalnega dela v posameznih letnih časih v regionalno geografijo, bo učitelj naletel na težave pred- vsem zaradi pomanjkanja virov. Vendar se da tudi to premagati. Zlasti po- topisi nudijo dragocena opozorila. Navadno dajejo sicer podatke zgolj o . enem letnem času, toda tudi ti podatki so mnogokrat zelo primerni in sli- koviti. Celo stari klasiki nam morejo služiti kot vir n.pr. Hesiod, " De- lo in dnevi " in Virgil " Georgica ". Prav tako stare slike in skulpture, . ki nam predstavljajo posamezne mesece in z njimi opravila v teh mesecih.

Iznajdljiv učitelj bo našel povsod dovolj gradiva, ki ga bo lahko korist- no uporabil.

Vir: William C. Brice: The cycle of the seasons in the Middle East v reviji " Geography ", London, juni 1950.

Bohinec Marija

Iz kulturne geografije Kanarskih otokov

Dunajski geograf J. Matznetter je l. 1953 bival dalj časa na Kanarskih otokih in jih proučeval v zemljepisnem oziru. Kanarski otoki leže v področju 28. in 29. sev. zemljepisne širine pred severozahodno afriško obalo, merijo 7273 km² in se raztezajo nad 500 km daleč; če bi jih prenesli v Jadransko morje, bi torej segali od južnega konca Istre do Ulcinja! Otoki so pretežno mladovulkanskega izvora, zato so tudi izredno visoki / Teneriffa 3710, La Palma 2356, Grand Canaria 1950, Gomera 1375, Hierro 1320 m /. Samo na Fuerteventuri in Lanzarotu ostanejo vrhovi pod 900 oziroma 700 m. Podnebje obvladujejo skozi večji del leta pihajoči severovzhodni in severozahodni pasati, ki se jim pridružuje hladni Kanarski tok. Zato ima otočje v splošnem izenačeno in milo podnebje z letno amplitudo med 14 in 30° C v severnih obalnih pasovih. Vendar so v podnebju tako na otokih samih kakor tudi znotraj otoških skupin precejšnje razlike zlasti glede padavin. Razlikovati je namreč treba več višinskih pasov / obalni, srednji in gorski pas /, dalje proti pasatom obrnjeno in od njih neprizadeto stran, upoštevati pa je tudi večjo oceaniteto zahodnih otokov. Padavine, ki padajo največ med oktobrom in aprilom, izkazujejo tako na posameznih krajih severnih srednjih pasov maksima nad 800 mm, medtem ko so na Lanzarotu in Fuerteventuri, pa tudi v obalnih pasovih in v južnih polovicah ostalih otokov namerili minima pod 200 mm. Tem razmeram ustrezajo tudi višinske stopnje vegetacije, in sicer razlikujemo - predvsem na severnih straneh otokov - pas sukulent do kakih 5-600 m, pas trdolistavcev med približno 600-1.400 m, pas iglavcev od 1.400-2.200 m in višje. Na Teneriffi sledi nato še pas pritlikavega grmičevja. To naravno razporeditev rastlinstva pa močno motijo številna od drugod zanesene vrste, saj na Kanarskih otokih lahko uspevajo skoraj vse rastline.

Prvotni prebivalci otočja so bili staroevropski Gvanči, ki so se od 15. stol. naprej po zavzetju otokov po Špancih pomešali s kolonizatorji. To se še danes pozna v telesnem sestavu prebivalcev, ki jih je sedaj nad 800.000. Za razvoj njihovega gospodarstva je značilna pogosta menjava glavnih subtropskih oziroma tropskih kulturnih rastlin v obalnem pasu, kjer omogoča visoko razvit namakalni sistem njihovo uspešno rast. V 16. stol. je tu gospodoval sladkorni trs, v 17. in 18. sta prevladovali koruza in vinska trta, v 19. so na osnovi kultur košeniljeve opuncije gojili košenilje, za njimi pa so s preходом v 20. stol. začeli s kulturo banan in paradižnikov, ki cvete še sedaj. Vse te kulture je pospeševala relativna bližina evropskih trgov. Velikih posestev na otočju ni; v obalnem pasu prevladujejo srednji, v srednjem pa majhni posestniki. Zato je izseljevanje v Ameriko zelo močno, vendar pa se mnogo izseljencev tudi vrača domov.

Matznetter je na otokih raziskoval zlasti tri skupine kulturno-geografskih vprašanj: 1. oblike poljedelstva in umetnega namakanja, 2. razmere glavnih kulturnih rastlin in 3. strukturo poljedelskih pasov in njihov odnos do naravnih rastlinskih pasov. Glede prve skupine ugotavlja, da na otočju lahko opazujemo celo vrsto prehodov od tako imenovanega dežnega poljedelstva s trojno žetvijo do skrajnih oblik suhega poljedelstva. K načinom suhega poljedelstva prištevamo n.pr. začasno pokrivanje njiv s kamenjem, ko so v prelogu, mešanje zemlje z lapili, plovcem itd., preprečanje njiv z nizkimi zidovi, ki naj zadržujejo deževnico, pa tudi trajno pokrivanje zemlje z različno debelimi plastmi lapilov, peska ali plovca. Prav to peskanje / enarenado / je za Kanarske otoke značilno; z njim preprečujejo hitro izhlapevanje zemeljske vlage in pospešujejo vsrkavanje re-

se. Na Lanzarotu in na Fuerteventuri brez peskanja sploh ne bi bilo poljedelstva, uporabljajo ga pa tudi drugod, le da izkoriščajo n.pr. na Gran Canariji in La Palmi tamošnje naravne pokrove lapilov, če niso predebeli. Tudi umetno namakanje, ki je odločilnega pomena za Gran Canarijo, Teneriffo, Gomero in La Palmo, ima najrazličnejše oblike: neposredno izkoriščanje iz gorskih in srednjih pasov dotekajočih voda, uporabljanje stalnih ali občasnih izvirov, zajezitev voda z nasipi, uporaba globokih vodnjakov in dolgih, vodoravnih predorov, tako imenovanih galerij, ki dovajajo vodo več km daleč. Značilno je, da sta vodna in zemljiška posest večinoma v različnih rokah, kar daje gospodarskim in socialnim razmeram otočja še poseben pečat.

Druga skupina vprašanj se tiče sedanjih glavnih kulturnih rastlin, banane in paradižnika, ki ju goje samo za izvoz. Banana uspeva najbolje do višine 300, pod posebno ugodnimi pogoji tudi do 500 m, in dovoljuje dokaj enakomeren celoleten pridelok. Ponekod so za njeno kulturo navozili zemljo na prejšnjo siromašna pašniška tla, tako da se je močno spremenila pokrajinska slika. Zaradi visokih začetnih stroškov so njeni nasadi tudi odločno vplivali na zmanjšanje zemljiških posestev. Paradižnik goje na poljih, in sicer na dva načina. Prvi je posebno razširjen na jugu Gran Canarije in obsega intenzivno kakor tudi ekstenzivno kulturo na velikih površinah, kjer pa obdelujejo zaradi pomanjkanja organskih gnojil izmenoma le manjše parcele z le enkratno žetvijo na leto. Drugi način imajo v srednjih pasovih; tu goje paradižnike v teku letnega kolobarjenja v zanje najbolj ugodni dobi med poletjem in koncem leta. Med drugimi kulturami je omeniti še krompir, ki ga goje večinoma s pomočjo umetnega namakanja; pridelok deloma izvažajo. Koruza, ječmen in druga žita služijo le krajevni uporabi, malenkostni pa so tudi nasadi s sladkornim trstom, bombažem, tobakom in vinsko trto. Isto velja tudi za gojenje košenilje, za sadjarstvo in za kulture agrumov.

Zanimivo je vprašanje rastlinskih pasov. V splošnem za pokrajinsko sliko niso več merodajni naravni vegetacijski, temveč po človeku ustvarjeni kulturni pasovi, ki so prejšnje rastlinske pasove premaknili za 200 do 300 m. Posebno to, kjer prevladuje v večjih ozemljih umetno namakanje, naravnih vegetacijskih razmer skoraj ni mogoče prepoznati. Toda tudi kulturni pasovi sami so po svoji strukturi in med seboj različni. Relativno stalnim in deloma že povsem razvitim obalnim pasovom na severu z njihovimi bananovimi kulturami nasprotujejo še negotove razmere južnih obalnih in tu težje opredeljivih srednjih pasov. Tu se med večjimi ali manjšimi jedri, ki so še obdržala staro strukturo, širijo velike s paradižniki zasajene površine. Severni srednji pasovi so - zlasti na Gran Canariji - tudi zelo pestri, ker se tu menjavajo namočena in nenamočena ozemlja. Nekdaj poraščeni in bogati voda, so ti pasovi zaradi uničevanja gozdov, usahljenih studencev in odvajanja gorskih voda za namakanje obalnega pasu morali sami preiti na suho poljedelstvo. Zato se prav iz njih ljudje močno izseljujejo, dasi deloma le sezonsko v južne pasove.

Bodočnost Kanarskega otočja, kjer znaša gostota prebivalstva v nekaterih intenzivno obdelanih pokrajinah že do 1000 ljudi na km², zavisi zlasti od izgradnje namakalnih naprav v južnih delih otokov. Uspela bo le, če se bo posrečilo zopetno pogozdovanje višin, ki so se ga v zadnjem času lotili v velikem obsegu.

Pescadores je majhno otočje 64 otokov, ki ležijo na Rakovem povratniku V od Formoze. Sestojе iz bazalta in imajo enoličen relief s srednjo višino 30-40 m. Tekočih voda ni, samo ob poletnem deževju se tvorijo hudourniki in jezerca v kotlinah, ki se pa pozimi posuše. Pitno vodo nudijo studenci, ki imajo nekoliko slan okus.

Otočje trpi zaradi močnih vetrov, ki dajejo pečat podneboju in v veliki meri zavirajo razvoj kmetijstva. Razgibani zrak povzroča skozi vse leto močno izhlapevanje, ki ga ne more nadomestiti razmeroma pičlo deževje v juliju in avgustu, kot je to na Formozi. Množina padavin je poleg tega še zelo nestalna. V letih 1897-1944 je znašal padavinski maksimum v Makung-u 1671 mm, minimum pa 223 mm. Suha doba začne sredi septembra in traja do konca marca. Relativna vlaga je precej visoka razen oktobra in novembra.

Ti otočki so izpostavljeni slanemu deževju oziroma pršenju, ki ju tvorijo slane kapljice, ki jih dvigajo iz morja silni vetrovi. Ti se pojavljajo za časa tajfunov, včasih pa tudi pozimi, če so vetrovi iz SO nenavadno močni, in posušijo rastline ter pokvarijo letino.

Površina zemlje, sposobne za kmetijstvo, je zaradi pomanjkanja vode za namakanje in zaradi silnih vetrov zelo majhna. Od skupne površine 126,8 km² je uporabljeno komaj 2%, od tega je 67,7% obdelane zemlje, 14,8% je pašnikov, 9,9% zavzemajo pokopališča in 3,4% poslopja. Posestva so majhna, povprečno 0,747 ha na enega lastnika. Večji del kmetijskega prebivalstva živi na svoji zemlji. V splošnem dozori samo ena setev. Glavni pridelki so: sladek krompir, arakidi, sorgum, proso in povrtnina. Delo na polju opravljajo ženske, ker se moški bavijo predvsem z ribištvom. Delajo od marca do junija, ko je manj vetrov in je deževje blizu. Živinoreja je slabo razvita, Goje govedo, ki je zaradi pomanjkanja krme slabo hranjeno in deloma svinje.

Prebivalcev je bilo leta 1950 blizu 78.000, Prevladujejo ženske, ker se moški izseljujejo zaradi zaslužka. Edino mesto je Makung na severozahodni obali največjega otoka Penghu. Šteje 9.850 prebivalcev in ima dobro naravno pristanišče. Na Pescadorih je 79 vasi, izmed katerih šteje 21 nad 1.000 prebivalcev. Prebivalci stanujejo v hišah, zidanih iz koralnih skal in apna.

Poljedelstvo more preživljati prebivalstvo samo 4 mesece, ostali čas trpijo pomanjkanje oziroma si pomagajo z ribolovom. Samo najbogatejši si morejo privoščiti riž, ki se uvaža iz Formoze. Siromašni se hranijo često z morskimi školjkami, raki in podobnim morskim drobižem. Primanjkuje jim tudi kurivo, ker ni lesa ne premoga. Prirodni pogoji za ribištvo so neprikladni. Ribiče ovira v zimskih mesecih veter, poleti pa vlaga in vročina / ribe ne morejo konservirati / kot oblika obale onemogoča pridobivanje morske soli. Ribištvo je zaradi prirodnih pogojev oziroma spričo tehnične stopnje prebivalstva zelo skromno. Utegne pa postati med vsemi oblikami gospodarstva najpomembnejše. Pomen viharosti morja, vlažnosti ozračja in strma obala oziroma pomanjkanje soli se more z izpopolnjenimi tehničnimi sredstvi za ribolov danes že bistveno zmanjšati. To se vidi tudi po temu, da se je v letih 1930-1939 ribištvo precej dvignilo, s pomočjo tehnične pomoči. Japoncem, ki so mu dali veliki zagon. Tako je bilo leta 1936 108 motornih ribiških ladij, ki so naložile 63.000 q rib v vrednosti 1.300.000 jenov.

Otočje Pescadores nima mnogo naravnega bogastva pač pa ima zaradi svoje lege velik strateški pomen. Odkrili so ga Kitajci leta 1. 590 in ga imeli v svoji posesti mnogo stoletij, v 17. stoletju so ga zasedli Nizozemci, v 19. stoletju pa ga prevzemajo Francozi. Od leta 1895 do 1945 so pripadali skupaj s Formozo Japonski.

Kastelic Anton

Hidroenergetski sistem Glockner-Kaprun v Visokih Turah.

Izkoriščanje avstrijskih Alp na področju hidroenergije se je pričelo že v obdobju med obema svetovnjima vojnima. To izkoriščanje je našlo svoj izraz posebno v gradnji hidroenergetskega sistema znanega pod imenom "Načrt Glockner - Kaprun". Delo se po drugi svetovni vojni z naglico nadaljuje v okviru Evropske pomoči za gospodarski razvoj posameznih držav / European Recovery Program /. Omenjeno področje leži med gorsko skupino Gross Glocknerja in reko Salzach. Z izgradnjo celotnega načrta se bodo hidroenergetske naprave tega področja uvrstile med največje v Zah. Evropi. Potencialna moč projekta bo znašala 600,000.000 kWh. Proizvajana električna energija bo krila potrebe Dunaja, hkrati pa bo novo električno omrežje priključeno k omrežju zahodne Tirolske. V glavnem bo novopridobljena energija služila za pogon tirolskih železnic, za potrebe kmetijstva in lokalne industrije. Velikega pomena bo novo pridobljena energija za industrijo aluminija v kraju Lend v dolini Salzacha, ki sloni na jugoslovanskem boksitu.

Dolina reke Kaprun, pritoka Salzacha je tipična glacialna dolina, ki zbira svoje vodovje izpod ledenikov severnih predelov Gross Glocknerja. Reka in njeni pritoki imajo zato tipičen alpski režim, kateri doseže svoj maksimum v pozni pomladi in zgodnjem poletju. Množina zimskega vodnega stanja znaša le 14% poletnega vodnega stanja. Zaradi neena komernega vodnega stanja je v gradnji vrsta akumulacijskih bazenov, ki naj regulirajo vodno množino. Najmanjši bazen Margatitze leži v višini 2.180 m ter se bo v glavnem napolnjeval z vodo topečih se ledenikov Pa-sterze na severovzhodnih pobočjih Gross Glocknerja. Voda tega rezervarja se bo s pomočjo črpalk skozi predore v drug rezervoar Mooserboden v višini 2.215 m, ki leži v začetku doline Kaprun. Zbiralno jezero zapirata dva jezova, voda se bo pretakala v drugi glavni zbiralni bazen Wasservallboden v višini 1.835 m, ki leži v sami dolini reke Kaprun. Ob vznožju jeza, kateri zapira Wasserfallboden se gradi elektrarna Limberg. S podzemeljskimi kabli bo elektrarna povezana z manjšo električno centralo Kesselfall, od kjer bo električni tok potekal po nadzemskih daljnovodih do transformatorske postaje Kaprun, zgrajene pod zemljo / v bližini izliva reke Kaprun v Salzach /.

Brez dvoma je, da bo dokončna izgradnja tega hidroenergetskega sistema znatno izpremenila ne le celotni značaj te lepe alpske doline, temveč tudi prirodno in gospodarsko sliko bližnjih področij.

iz: The Geographical Review, april 1951.

Marjetič Gita

Notranja plovba v Sovjetski zvezi in prekop Volga-Don.

Sovjetska zveza ima obsežno mrežo plovnih poti. Od približno 100.000 km izkoriščanih odpade polovica na evropski del: 13.000 km na 15.000 km odpade na porečje Dnjestra, Dnjepra in Dona, 30.000 km na Volgo in povezavo Volge z baltiškim in Belim morjem. Sovjetska Srednja Azija ima večjo plovno žilo reke Amu-Darja, ki je plovna v dolžini 2.000 km. V zapadni Siriji sta plovni Ob, Jenisej in njuni pritoki, ki tvorijo skupaj 2.000 km plovnih poti. Ostale reke Sibirije in Vzhodne Azije so manjše.

ugodne za plovbo.

Dve oviri, ki sta v veliki meri do sedaj otežkočali razvoj plovbe sta bili led in razcepljenost plovne sistema v osamljene pokrajinske mreže. V l. 1951 se je rečni promet dvignil na 49,3 milijard ton, kar je le za eno desetino manj od železniškega prometa. Zimska prekinitev plovbe je vedno manjša zaradi vedno večje uporabe rečnih ledolomilcev. Pa tudi ustvaritev enotne plovne mreže v vsem obsegu od zapadne meje do Jeniseja se bliža uresničenju.

Prvi element teh izvedb predstavlja modernizacija povezave med zgornjo Volgo in Baltiški-m morjem ter otvoritev prekopa Volga - Don. Drugi element je veliki Turkmenski prekop, ki bo dokončan v l. 1957, a tretji element je vezan na realizacijo načrta Davydov, t.j. povezava med Jenisejem, Obom in Aralskim jezerom. Izgraditev prekopa med Volgo in Donom, ki je bil odprt junija l. 1952, predstavlja uresničenje načrta "petih morij". Prekop je dolg 102 km. Od Volge se odcepi pri Krasnojarmensku in doseže Don malo južneje od Kalača, v zgornjem koncu tako imenovanega morja Tsimlianskaja. / Sl. št. 3, str. 139 /. Prekop je močno asimetričen. Najvišja točka se nahaja 88m nad Volgo in 44 m nad Donom. S strani Volge je nagnjenost zelo močna, saj se vrsti devet zapornic na manj kot 30 km. Proti Donu se prekop položneje spušča, zato so na tej strani le štiri zatvornice. Globok je 3,5 m in širok 100 - 200 m.

Ob spodnjem koncu prej-imenovanega morja se nahaja hidrocentrala, ki bo letno proizvajala 460 milijonov kW. Veliki zemeljski nasipi so ustvarili tri umetna jezera, ki služijo predvsem namakanju. Med Volgo in Donom je na ta način zagotovljeno namakanje 150.000 ha zemlje, ob hidrocentrali pa predvideva načrt namakanje 650.000 ha. V stépah okoli Rostova se že namaka okoli 100.000 ha. Na vsem namakalnem področju bosta glavni kultiuri sladkorna pesa in bombaž. Ob prekopu nastajajo nova naselja in industrijski objekti. Mesto Kalač je dobilo moderno pristanišče. Nova prometna žila omogoča lahko in ekonomično izmenjavo agrarnih in industrijskih proizvodov.

Vir: Annales de Geographie, N. 330.LXII Anne, Mars-Avril 1953.

Avsenak Mirko

Metodični poskusi in skušnje

Če pojde po sreči, bodo v tej rubriki pomalem izhajali članki, ki so plod dolgoletnih metodičnih prizadevanj ter seveda pedagoškega takta pri šolskem delu v zemljepisnem pouku. Ne moremo namreč izhajati z nobenega drugega stališča kakor s tega, da je metodika vsakega predmeta po eni strani sad tankočutnega življenja v dijakovo duševnost in sprejemljivost ter pripravljenost, po drugi strani pa skušenj, pridobljenih z lastnim uspešnim ali tudi neuspešnim delom v razredu ter z opazovanjem drugih dobrih predavateljev pri samem podajanju snovi, nikakor pa ne - ali vsaj v prvi vrsti ne - kakega splošnega metodološkega teoretiziranja, še najmanj pa kakršnekoli "splošne" metodike. Morda smo ravna na temle mestu dobili možnost, da bodo lahko predavatelji zemljepisa posredovali svoje izkušnje tudi drugim. In sicer kar vsi, kajti zdi se mi, da nikakor ni na mestu pa tudi koristno ne, delati razliko med tako imenovanimi dobrimi in manj dobrimi metodiki, kajti vsakdo med nami ima brez dvoma čisto jasen občutek in tudi dokaze, kdaj in katera snov mu je pri razlagi zares uspela in kako je to napravil, da je. In to naj pove! Pa še nekaj je seveda važno: metodika je v sorodu z umetnostjo; enkratna je in pa - posnemati se v celoti

obrazi navzven obrnjene, petindvajset dijakov, od katerih je torej vsak pomenil svojo dnevno uro, prvi / ali pravpaprav "ničti" / in petindvajseti / torej 24^h! / drug poleg drugega oziroma dvojno. Nato sem jim naročil, naj najprej od "zapada" proti "vzhodu" raportirajo svojo uro in datum obenem, vsak šesti pa še obenem, recimo, "jutro" ali "poldne", "večer" oziroma "polnoč"; nato je šlo raportiranje v obratni smeri. Oba krajna sta morala povedati še to, da eden isti dan v istem trenutku pričanja, ko ga drugi končuje. Seveda je nastalo med učenci najprej začudenje nato pa smeh in pomisleki: kako pa to? Sam sem ob krajnika in pa še njune neposredne sosede nekoliko hujskal, naj se vendar zmenijo med sabo, kako bo zdaj z dnevi itd. Vsak je seveda gonil svoje in sem bil seveda tega neizmerno vesel, kajti ravno v tem je rešitev. Predočili so si namreč kolikor toliko naglo, da bo tisti, ki bo tale stopil čez "polnočnik" proti vzhodu, zgrabil svoj lasten dan, ki ga je ravnokar končal, še enkrat na začetku ter bo moral to kačo še enkrat gristi od glave do repa. Narobe pa bo na prestopu čez mejo proti zapadu slišati vzklik ali morda celo vrisk: "Oprosti prijatelj, smo že opravili ta dan! Ako hočeš z nami, moraš pač ta dan brisati iz svojega življenja ... Če si prišel k nam, se moraš pač po nas ravnati !!"

Prav zadovoljen sem potem zabelil to dognanje z modrim naukom, da se mora pač gost ravnati po navadah gostitelja in - pika.

Utegnil bi kdo misliti, da taka preseljevanja ljudstev v razredu med opisanim poskusom napravljajo nered in morda celo zabijanje časa. Verjemi, da se ni nikoli kaj takega zgodilo, interes je bil prevelik. Seveda sem jih potem pomiril, da je ta datumska meja tam, kjer preračunavanje dnevov ne moti drugega kot letalce, mornarje ter ribe in kite. Takoj so tudi razumeli, zakaj datumska meja tuintam odstopa od poldnevnikarja ter zanjame določena otočja v ta ali drugi datum. Praktični razlogi.

Izračunavanje dolžine dneva na različnih širinah v različnih ----- letnih časih z vrtenjem globusa -----

Vem, da večina naših srednjih šol nima niti večjih globusov, kaj šele telurijske. Pomagati si moramo z najboljšim učilom, ki je vedno pri roki: iznajdljivost. Pri gornjem problemu sem postopal takole:

"Zabil" sem nekaj minut in dal postaviti kateder sredi med klopi. Na kateder je prišel globus, seveda v normalni legi, torej z osjo, ki kaže zemljo, "pijano" za 23 1/2°. / Mimogrede naj opozorim na to, da je izraz o nagnjenosti zemlje nevaren, ker kot krogla vendar ne more biti nagnjena, temveč kvečjemu njena os! / Nasproti globusu, na krajši strani katedra, sem postavil v primerni razdalji dijaka, ki naj igra sonce. Zelo pripravno je za to dobiti nekoga, morda dekle, ki ima svetle lase, seveda pa pri tem ne sme biti preveč nerodna ali površno. Globus naravnam napram soncu v lego poletnega solsticija, kot prvi primer seveda. Sam pa stopim na drugo stran zemlje in jo vrtim tako, da se izvrši revolucija natančno v štirindvajsetih taktih, ki jih tudi glasno štejem. / Ponavljam: potrebna je največja natančnost, če ne, ne pove ta ponazoritev ničesar! / Se prej opozorim dijake na sicer čisto samo po sebi umevno dejstvo, / tudi jasne stvari je treba kar naprej pojasnjevati! / Mislim, da je to velika modrost v metodiki. /, da namreč v trenutku, ko vidi sonce neko točko na zemlji, tudi tista točka zagleda sonce, da se torej takrat praktično zanjajo prične dan.

S tem je bilo vse pripravljeno za osvetlitev teme. Zavedal se se pa / in to je bilo zelo prav! / še ene težave, ki pri odraslih ljudeh ne bi bila nujna, kč pa pri otrokih redno nastopa in je torej treba z njo računati. Dijak si namreč z lahkoto predstavlja, da se zemlja vrti okrog osi, tudi mu ni pretežko razumeti, da se vsaka točka na zemeljski površini

premika po svojem vzporedniku, toda ti dejstvu sta za njega nekam čudno ločeni ter je nekako zgubljen, ko mu skušaš dopovedati, da se zaradi nagnjenosti osi napram ekliptiki oziroma, kar je namreč točno isto, napram dijakovi opazovalni ravnini, prizadete točke po vzporedniku gibljejo poševno, torej nekako gor in dol. Prav tole dejstvo, ki za opazovalčevo oko ravno ustvarja različno število osvetljenih ur, ako gremo po vseh širinah od tečaja do tečaja, prav to dejstvo sem jim pojasnil s tem, da sem, recimo na Ljubljano, prilepil dobro viden barvast listek in so vsi videli, da gre pri vsakem krogu nekako gor in dol. / Kako krasno bi bilo, ko bi za ta poskus imel človek na razpolago globus z avtomatičnim, tempiranim kolesjem in z njim zvezanim zvonce, ki bi zvonil takte, ali pa celo lučkami, ki bi se začele prižigati, ko bi prizadeta točka prišla skozi obroč, ki bi ponazarjal na opazovalno smer sonca pravokotno stoječo ravnino in torej kazal, kdaj katerakoli točka na zemlji doživi sončni vzhod oziroma zahod. Hm ... toda beži, skušnjava !/

Ko je ta stvar postala očevidna, smo začeli. Pojasnil sem jim še enkrat smisel vrtenja in štetja, potem smo pa tempirali Ljubljano, kakor rečeno, na dan solsticija. Prvič sem štel sam vse dnevne ure. Sonce pa je štelo samo "svetle"; pri naslednjem obratu sem prepustil svetle popolnoma njemu. Pri količkaj natančnem delu je dobilo sonce vsakikrat 15 ali 16 ur / pripominjam, da je moralo pri vsaki svoji uri dvigniti prst !/, s čimer je bil dokaz ali vsaj ponazoritev prepričevalno podana. Seveda smo potem prešli na vse druge markantne širine / tečaj, tečajnik, povratnik, ravnik in prav tako na južni poluti / in sem bil močno zadoščen, ko sem videl, da smo mnogi šele sedaj "doživeli", kako je pravzaprav s to polarno nočjo oziroma dnevom / mimogrede naj povem, da dober del dijakih usodno meša pojem tečaja s tečajnim pasom !/, kako da je na ekvatorju večno enakonočje in kako da je ravnik pravzaprav nekaka tehnica: kolikor na severni poluti nečesa več, toliko na južni manj in obratno. Seveda smo nato vsaj bežno napravili isto preračunavanje tudi v vseh drugih, vsaj značilnih, legah, torej nasprot solsticijalnih, pa tudi še kakšno vmesno.

Nato sem jim to stvar še narisal, in sicer tako, da sem na tabli napravil nekako računalno, kjer je smer sončnih žarkov pomenila os računalja; meja osvetljenja pa njegovo prečko ter sta se obe pravokotno stikali v zemeljskem središču / seveda samo v projekciji /. Nato sem jim naveš del na to / teoretično sicer nepravilno / dejstvo, da se zemlja kot nekak gumijast močic na eni prožni nogi zdaj proti Soncu priklanja, nato izravna, nato pa še odklanja itd. brez konca, pri čemer smo lahko z dokajšnjo natančnostjo na našem računalu razbrali, kolik del vzporednika / torej štiriindvajset ur! / pride v svetlobo in kolik v temo, kako na severni in kako na južni poluti.

Ta drugi način je bolj tehničen, samemu pa mi je bolj všeč prvi.

Mara Radinja

O norveški trgovski mornarici

Norveška igra v mednarodnem svetu, v organizaciji ZN pa tudi sicer zelo pomembno vlogo. Ta država posebno aktivno sodeluje v celi vrsti ekonomskih in socialnih komisij in institucij mednarodnega značaja. Ako pomislimo na velikost in število prebivalstva te dežele ter na njeno vlogo v mednarodnem svetu moramo priznati, da kaže Norveška v tem oziru posebno veliko zanimanje in živo prizadevanje v mednarodni aktivnosti bodisi v ekonomskem, socialnem, kulturnem oziroma političnem oziru. Te nagibe moremo nekoliko presoditi tudi z geografskega stališča, posebno s prirod-

nimi pogoji v tej deželi oziroma z navezanostjo Norveške na morje in s tem odvisnost od zunanjega sveta, od mednarodnega prometa, svetovne trgovine in ne nazadnje splošnega političnega položaja v svetu, skratka z gospodarsko-geografsko karakteristiko te dežele.

Najlepše pa se seveda to kaže v norveškem pomorstvu. Lega in položaj te dežele, relief in podnebje pa sploh prirodnogeografski pogoji so tako skopi, da so Norveško nujno usmerili na morje za kar ima dežela posebno ugodne pogoje. Lega ob prometnem Severnem morju, zalivski tok, členovitost obale, razvlečena lega ob morju ipd. Norveška skoro nima "celincev" pač pa so večinoma "primorci" v glavnem stisnjeni ob obali. Ta navezanost na morje in odvisnost se ne kaže samo v dobro razvitem ribištvu temveč celo v industriji, katera ima marsikje za osnovo "surovine iz morja". N.pr. tovarne umetnih gnojil, kostne moke, ribjega olja in tehničnih maščob, koščenih galanterijskih predmetov in seveda konserviranje rib. Ta navezanost se kaže predvsem v morskem prometu, ki predstavlja pomemben ekonomski, kulturni in politični faktor za to deželo, in če hočete tudi v smislu za mednarodno sodelovanje. Prav zaradi tega ima Norveška tako živ "svetski" značaj in dober posluh za mednarodno poprišče.

Mednarodna trgovina ima za Norveško neprimerno večjo vlogo kakor kjerkoli drugje. Nobena druga država ni razvila, relativno vzeto, z ozirom na število prebivalstva zunanjo trgovino do take mere kot ravno ta dežela. To je tudi, kot smo že omenili, povsem razumljivo, prirodno bogastvo je tako skopo, da mora dežela mnogo uvažati in vrh tega si poiskati novih virov za kritje uvoza. To kompenzacijo je skušala Norveška poiskati s transportnimi uslugami trgovske mornarice drugim deželam. V zadnjih predvojnih letih so dohodki trgovske mornarice krili približno tretjino norveškega uvoza, podobno vlogo dosega tudi danes. Norveška mornarica se je posebno opomogla v zadnjih letih zaradi povečane svetovne trgovine. Posebno velja to od 1948 leta dalje, ko je Vel. Britanija ukinila vrsto omejitev in odprla svoje luke v večji meri tudi tujim ladjam.

Za razvoj norveške mornarice v drugi polovici prejšnjega stoletja je posebno značilno dejstvo, da je Norveška uporabljala že jadrnice v mnogo večjem številu od katerekoli druge države. Leta 1825 je dobila prvi parnik, toda na pragu 20. stol. so še vedno sestavljale jadrnice nad 55% norveškega ladjevja.

Ta zamenjava je bila sicer stanovitna pa vendar počasna, v začetku prve svetovne vojne so parniki zavzemali komaj tretjino ladjevja. Norveške pomorske družbe so že leta 1850, uvedle prve stalne linije z nekaterimi državami, zlasti z Vel. Britanijo in Nemčijo. Leta 1910 pa so začeli uvajati periodične pomorske zveze z Afriko, Avstralijo in ZDA. Norveška je že zelo zgodaj, kot prva država uvedla posebne cisternske ladje za nafto, takrat še kot jadrnice. To je imelo pozneje velik pomen za nadaljnjo orientiranost norveške mornarice.

V začetku prve svetovne vojne je norveška trgovska mornarica štelala že 2,700.000 ton ladjevja. Kljub temu, da je med vojno izgubila polovico ladjevja, ji je uspelo kot nevtralni državi v glavnem sproti nadomestiti večje izgube. V letu 1918 je imela 1,800.000 ton, dobrih deset let kasneje pa je bila mornarica popolnoma obnovljena. Najpomembnejša okoliščina pri obnavljanju norveške mornarice po prvi svetovni vojni je bila modernizacija ladij ali z drugimi besedami zamenjava jadrnic s parniki. Kmalu za tem pa so se začele pojavljati že prve motorne ladje, teh je bilo leta 1921 8%, to je več kot jadrnic. V razdobju med obema vojnama se je delež motornih ladij večal tako, da je v začetku druge svetovne vojne znašal 63% skupne tonaže, kar je bilo takrat več kot v drugih pomorskih državah.

Še bolj pomembno in karakteristično za razvoj norveške mornarice med obema vojnama pa je njena specializacija, t.j. naglo naraščajoča število posebnih cisternskih ladij za prevoz nafte. Leta 1921 je odpadlo na cisternske ladje 150.000 ton, leta 1925 200.000 ton, leta 1930 1 milj. ton in leta 1936 1,5 milj. ton ter v prvih povojnih letih nad 46% celotne trgovske mornarice. Podobno je v teh letih napredovala linijska plovba, saj je n.pr. l. 1940 odpadlo nanjo 25% celotne tonaže,

Leta 1939 je imela norveška trgovska mornarica 5 milj. ton ladjevja. Podobno kot v prvi svetovni vojni je Norveška tudi v drugi izgubila skoro polovico trgovskega ladjevja. Prva povojna leta pomenjajo mrzlično obnovo in modernizacijo mornarice. Poleg domačih ladjedelnic je Norveška zaposlila tudi tuje, saj je večino ladij nabavila v inozemstvu. Med novo zgrajenimi ladjami je $\frac{7}{8}$ izdelanih v inozemskih ladjedelnicah, povetčin v Švedski in Vel. Britaniji, pa tudi v Danski, Nizozemski, Zah. Nemčiji, Belgiji, Italiji in Japonski. Danes je Norveška mornarica že presešla 6 milj. ton, pomembno pri tem je to, da je velik del ladjevja zgrajen po vojni in zato moderen. V primerjavi s predvojno dobo je Norveška povečala tonažo za 25% in obdržala tretje mesto na svetu - za ZDA in Vel. Britanijo.

Kljub temu, da je norveška zunanja trgovina v primerjavi s številom prebivalstva posebno velika, pa še zdaleka ne more zaposlovati lastne trgovske mornarice, zato je 85% ladjevja zaposleno izključno za tuje dežele. Zlasti cisternsko ladjevje ima docela internacionalni značaj saj je skoro 95% te mornarice angažirane za druge države. Podobno je s tovornimi ladjami / 75% / oziroma linijsko plovbo / 60% /.

Dominanten položaj norveške mornarice oziroma odvisnost te od svetovnega prometa oziroma trgovine povzroča, da je Norveška v mednarodnem svetu tako živo zainteresirana. To svojo aktivnost je Norveška pokazala zlasti v zadnjih letih, ko se je pojavila vedno pogostejša tendenca omejevanja svobodne konkurence morske plovbe. Vrsta držav daje prednost nacionalnim mornaricam. Kljub konvencijam in mednarodnemu sodelovanju, kjer se večina držav strinja s principom svobodne zastave, se vedno pogostejše opazuje, da ladje, ki plujejo z nacionalno zastavo uživajo v mnogih državah prednosti, kar štejejo posebno Norvežani za določeno obliko diskriminacije.

Razumljivo je, da je Norveška pozorna tudi na nov pojav po drugi svetovni vojni, ko nekatere države skušajo osnovati in okrepiti lastno mornarico z neposrednimi državnimi subvencijami ipd. Zanimivo je v tem pogledu stališče Norveške, ko poudarja internacionalni karakter morske plovbe, svobodnost prometa kot najprimernejšo obliko današnje svetovne trgovine, pa sploh pomen katerega imajo take oblike za sodelovanje med narodi.

Po Bernt Lundu v reviji " Il ponte ", Firenze, 1953, XI.

Furlan Vitomir

Načrti in dela za preobrazbo prirode v
Sovjetski zvezi.

Južno od gozdnega pasu se v SZ razprostira širno stepno področje, ki zavzema 2,600.000 km² oziroma 12% celotnega državnega ozemlja. Ta predel je že od nekdaj znana ruska žitnica, ki pa je čestokrat žrtev uničujoče suše, zlasti na jugovzhodu. V zadnjih letih je harkovsko področje 10 krat doživelo močno sušo, povolžko pa 20 krat. Jugovzhod je izpostavljen

srednjeazijskim vetrovom suhovejem, ki ne prinašajo semkaj le suše in vročine, ampak tudi oblake prahu. Na stepnem področju pa se uveljavlja tudi močna erozija prsti. Sušnost je sploh prevladujoča poteza v značaju ruske stepe, kajti zimski hladni vetrovi, ki pihajo s severa in severozahoda pri svojem prodiranju na jug ne zadenejo na nobeno pregrado, ki bi omogočila kondenzacijo vlage. Tako pregrado bi potrebovali tudi južni in jugovzhodni vetrovi, kajti 380 m visoke obvolžke vzpetine ne zadoščajo za kondenzacijo njihove že itak skromne vlažnosti.

V Sovjetski zvezi so že pred vojno mislili na borbo proti tem neugodnim prirodnim pojavom, k delu pa jim je zlasti podžgala katastrofalna suša leta 1946. Rešitev si zamišljajo v zaščitnih gozdnih pasovih in v namakanju vzhodnih predelov ob Volgi.

Važnost gozdnih zaščitnih pasov v boju s sušo in suhoveji je spoznal že znani ruski znanstvenik Dokučajev, kateremu je že leta 1892 uspelo pogozditi manjše komplekse in s tem dokazati, da taki pasovi ugodno vplivajo na zmanjšanje jakosti vetrov in omiljenje erozijske dejavnosti, da zadržujejo vlago v tleh, regulirajo izhlapevanje in s tem zmanjšujejo sušnost zraka. Praktična posledica zavarovanja zemljišča je bila v večjem hektarskem donosu žita / za 5 q večji kot na nezavarovanem /.

Po revoluciji je takšno izboljševanje zemljišča zavzelo večje dimenzije zlasti v Centralni Aziji, vendar je druga svetovna vojna ta razvoj močno zavrla. 24. oktobra 1948 pa je vlada sprejela načrt, po katerem se v evropskem delu SSSR zaščiti in izboljša 120 milijonov ha zemljišča, t.j. skoraj polovica vseh sovjetskih step.

Površina zaščitnih gozdnih pasov bo po načrtu obsegala 5,700.000 ha. Pasovi bodo obsegali 3 velikih enot, potekajočih predvsem vzdolž reke Urala, Volge, Dona in Donjeca, pa od Stalingrada do vznožja Kavkaza in ob rečnih razvodjih. Vsaka od teh celot zavzema običajno 3 vzporedne in po 60 do 100 m široke pasove z vmesnimi presledki 300 m.

V bistvu gre za razdelitev vsega stepnega področja na pravokotnike, medsebojno ločene z gozdnimi barierami, ki bodo neposredno zaščitile polja in travnike. Za vsako področje je bilo potrebno izbrati odgo-varjajoče tipe pogozdovanja z ozirom na prst in klimatske pogoje in izbrati, potemtakem najrazličnejše drevesne vrste, ki bi bile tudi sicer koristne / od sadnega drevja do smrek /.

Velika pomanjkljivost je v stepah voda oziroma vzdrževanje vodnih rezervoarjev. Stepa sicer ni brez vode, toda ta kmalu odteče oziroma hitro izhlapi. Načrt predvideva izgradnjo cele vrste umetnih vodnih bazenov in jezov. Po načrtu bo zgrajenih do leta 1955 že 45.000 takih rezervarjev, ki bodo omogočili namakanje.

V drugi polovici je sovjetska vlada izdala 5 odlokov, ki govorijo o gigantskih delih, s katerimi bi omejili oziroma omilili sušo in puščavska področja.

Prvi odlok govori o gradnji jezov na Volgi nad Kujbiševim, zgrajen naj bi bil v 5 letih. Voda, ki se bo dvignila za 28 m, se bo razlila v 500 km dolgo in 50 km široko jezero / večje od Ženevskega!/. Kujbiševski jezero bo imel vgrajeno električno centralo z močjo 2 milijona Kw, ki bo letno proizvajala 10 milijard Kwh električne energije. Voda "Kujbiševskega morja" pa bodo omogočile tudi namakanje 1 milijona ha zemlje.

Drugi odlok naznanja gradnjo drugega gigantskega jezov na Volgi pri Stalingradu, ki bo približno istih dimenzij in pomena kot kujbiševski. Tudi tu bo zgrajena hidrocentrala z 1,700.000 Kw jakosti. Od tu pa do reke Ural bo potekal velik kanal s celo vrsto stranskih, ki bodo omogočili namakanje in preskrbo z vodo Astrahanjski stepi, torej vsej pokrajini med rekama Volgo in Uralom pa tja do Kaspika / 13 milijonov ha /.

Tretji odlok določa gradnjo velikega Turkmenskega kanala sredi puščavskega ozemlja. V načrtu je preusmeritev Amu - Darje, ki bi jo

pred delto zaježili in jo po 1100 km dolgem kanalu speljali pri Krasnovodsku v Kaspijsko jezero. Ker je med Aralskim in Kaspijskim jezerom 76 m višinske razlike, bodo padec izkoristili za pogon 3 hidrocentral /100000 kw/. Največji pomen tega kanala je v namakanju 1,300000 ha sedanje puščave, nadaljnih 7 milijonov ha pa bi spremenili v pašnike.

Četrty odlok je napovedal gradnjo drugega velikega jezua na Dnjepru pod "Dnjeprogesom", ki z elektroenergijo oskrbuje širno področje Dnjepropetrovska, Zaporožja in Doneškega bazena. Novozgrajeni jez bo tudi važen energetski vir, še važnejše pa bodo njegove vodne akumulacije, ki bodo v zvezi s celo mrežo kanalov omogočale namakanje stepnih področij zapadno od Dnjepra in na severnem Krimu. Skupno bo namakanih 1,500000 ha zemljišč in nadaljnih 1,700000 ha preskrbljenih z vodo.

Peti odlok iz decembra 1950 pa poroča o skorajšnji dovršitvi velikega kanala Don - Volga in mogočnega jezua na Donu. Kanal Don - Volga je veliko delo in ogromnega pomena. Kanal, ki se odcepi od Volge južno od Stalingrada, omogoča plovbo ladjam iz Črnega morja do Moskve in naprej v Baltiško in Belo morje. Tudi jez pri Cimljanskaj na Donu je gigantsko delo. Pregrada je dolga 13 km in je torej ta jez dvakrat večji od doslej največjega jezua na svetu Fort - Peck na Missouriju. Jez je bil dovršen v začetku 1952. Ob jezua zgrajena hidrocentrala bo imela jakost 160000 kw. Za pregrado nastalo jezero je 180 km dolgo in 30 km široko, kapaciteta vodnega bazena pa znaša 12600 milijonov m³ vode. Vsa pokrajina med Donom in Volgo in skoraj do Kubana bo po tem kanalu in stranskih manjših prejemala vodo za namakanje.

Sovjetska vlada pa teži za še večjimi posegi v naravo. Ne zadovoljuje se samo s prestavljanjem rečnih tokov, gradnjo kanalov, zasajanjem gozdnih pasov itd., ampak hoče spremeniti celo podnebje širnim pokrajinam. V tem smislu se pripravlja zaenkrat fantastičen načrt, imenovan "Davidov", po katerem bi zgradili v zapadosibirski tajgi na veletokih Ob in Irtiš gigantske jezove. Za tem jezovi bi se akumuliralo več tisoč kubičnih kilometrov vode, ki bi tvorila notranje morje s površino enako polovici Francije. Ta voda bi bila usmerjena po mogočnem kanalu kot velika vodna pot na jug do Aralskega jezera in Turkmenskega kanala. Možnosti namakanja kazaških step in severnega obrobja srednjeazijskih pustinj bi bile takšne, da bi bila pustinja bistveno spremenjena.

Vir: J. Baby, Les grands travaux et la lutte pour la transformation de la nature en URSS, L information Geographique, No.2, 1952.

Košir Dušan

Nekaj o razvoju, delu in perspektivah meteor. - klimat.

oddelka Uprave za hidrometeorološko službo LR Slovenije.

Koncem 1. 1947 je prišlo v naši državi do združitve meteorološke in hidrološke službe v "Upravo za hidrometeorološko službo FLR Jugoslavije" v nameri, da se prične s sistematičnim delom v ~~na~~ obeh za vsakdanje življenje tako pomembnih panogah.

Meteorološka služba se je v prvih povojnih letih /po 1.1945/ vršila v Sloveniji v okviru "Zavoda za meteorologijo in geo-

dinamiko" in "Meteorološke službe komande letalstva jugoslovanske srmije". "Zavod za meteorologijo in geodinamiko" je imel v Sloveniji predvsem padavinske postaje medtem, ko so postaje višjega reda spadale v okvir že imenovane "Meteorološke službe".

Z ustanovitvijo "Uprave za hidrometeorološko službo" odnosno meteorološkega oddelka te Uprave, je ta prevzela mrežo postaj "Zavoda za meteorologijo in geodinamiko" in njegov arhiv kot postaje "Meteorološke službe".

Meteorološko-klimatološki oddelak Uprave je imel v načrtu in je doslej obdelal padavine od 1941 dalje, temperaturo, veter in oblačnost ter padavine od 1925-40 in postaje višjega reda od 1. 1947 dalje. V obdelavi je 30-letni niz 1901-1930, 20-letni niz 1891-1910 in padavinski niz 1923-52. Publiciranje podatkov vrši "Zvezna uprava", od 1. 1953 pa tudi republiška.

Rezultate dolgoletnih nizov izdajamo in extenso v "Prilogah za boljše poznanje klime Jugoslavije", novejši podatki /po vojni/ pa se bodo izdajali v obliki "Meteoroloških godišnjakov" posebej za padavine in posebej za vse ostale elemente.

Pri obdelavi starih nizov /1925-40, 1901-30.../ zračne temperature in pritiska zraka naletimo na neenakost materiala, ki ji je vzrok sprememba na postaji tako da je težko, često pa nemogoče, dati dolgoletne vrednosti neke postaje. Pri obdelavi temperatur za 30-letni evropski normalni niz so n.pr. od 18 postaj, ki so delovale v tem obdobju, le 4 enotne - homogene. Poleg tega, da so bile postaje v preteklosti postavljene na način, ki ne izpolni vseh pogojev, potrebnih za pravilno merjenje, moramo ugotoviti na žalost tudi še to, da često niso niti namestiti, kjer so včasih stale, takom, da je pretrgana kontinuiteta opazovanj. Potrebno bi bilo, da se saj za 1 leto izvedejo na starih in novih opazovalnih mestih istočasna opazovanja, da bi se mogla izvesti eventualna korekcija starih podatkov.

To bo pa seveda mogoče le ob zadostnem instrumentariju in možnosti rekonstrukcije starih postaj.

Delo klimatološko-meteorološkega oddelka je po eni strani vzdrževanje in razširitev mreže predvsem postaj višjega reda, po drugi strani pa obdelava tekočega in starega meteorološkega materiala. Ta obdelava se pa vrši zaenkrat brez sodobnih statističnih strojev. Ta nedostatek pa je glavni vzrok, da se delo klimatološko-meteorološkega oddelka Uprave ne more razvijati bolj v smeri izkoriščanja podatkov in to kljub nujni potrebi po sodobnem klimatološkem opisu, ki bi zadostil potrebam našega gospodarskega, kulturnega in ozko strokovnega življenja /prognostična služba/.

DROBNE NOVICE

SLOVENIJA

Vir: Mesečni statistični pregled LR Slovenije, Ljubljana
Letnik II. št. 5

Nekaj podatkov popisa prebivalstva LR Slovenije z dne 31.3.1953.

Ob zadnjem štetju je bilo v LR Sloveniji 1 462 961 prebivalcev, pred petimi leti pa 1 392 186. Prebivalstvo je poraslo za dobrih 5%. Po prognozah na osnovi naravnega gibanja prebivalstva,

kjer niso vštete migracije, je bilo razlike le za nekaj nad 1300 preb. Ta malenkostna razlika dokazuje da je preseljevanje iz Slovenije v ostale republike oz. v inozemstvo in obratno prav neznatno. Pač pa nam rast prebivalstva po okrajih oz. posameznih pokrajinah kaže, da je prebivalstveni tok usmerjen od agrarnih v industrijska področja in da so se tu izvršile največje spremembe.

Med prebivalci je 47,29% žensk. Od 1948 leta se je odstotek moških relativno dvignil, kar je normalen pojav.

Število prebivalstva se je najbolj dvignilo v mestih oz. industrijskih okrajih: v Ljubljani za 13,76%, Celju za 13,65%, Mariboru za 12,16%; v Slovenjgraškem okraju za 10,55%, v Radovljiškem okraju 10,30%, Kočevskem 8,89%, v Trboveljskem za 5,89% in v Kranjskem za 5,38%. V drugih okrajih je porast povsod pod povprečjem.

Na mesta odpade štiri petine prirasta v zadnjih petih letih in samo ena petina na podeželje, čeprav biva na podeželju skoro dve tretjini prebivalstva.

V dveh okrajih se je število prebivalstva v zadnjih petih letih zmanjšalo. V okraju Sežani za 3,15%, v okraju Murska Sobota za 0,69%. Vzrok nazadovanja je odtok delovne sile v industrijske kraje, ker je domača industrija preskromna. Ker je tu tudi naravni prirast manjši je nazadovanje toliko bolj očito.

Neznaten prirast beležijo tudi okraji Novo mesto za 0,58%, Ljutomer za 0,04% in Tolmin za 1,12%.

Letnik II. št. 9

Izvoz iz LR Slovenije po kontinentih v zadnjih letih

Izvoz iz Slovenije v zadnjih treh, štirih letih količinsko pada, po vrednosti pa narašča zaradi strukturne spremembe izvoženega blaga. Po obsegu pada izvoz neobdelanega lesa, premoga, kemičnih izdelkov, pijač itd., po vrednosti pa narašča v prehrabnih predmetih in izdelkih.

Primerjava izvoza po kontinentih nam kaže, da LR Slovenija izvažata prvenstveno v Evropo in sicer količinsko približno 89%, vrednostno pa okrog 74% od skupnega izvoza. Na Azijo odpade 3,35 oz. 6,3%, na Afriko 3,0 oz. 3,8%, na Ameriko 3,2% oz. 14,2% in Avstralijo 1,5% količinsko oz. 1,8% vrednostno.

Izvoz je količinsko in vrednostno narasel najvidneje l. 1952 v Azijo in malenkostno v Evropo, v vse ostale kontinente pa pada. V Evropo je bil povečan izvoz prehrabnih predmetov /živila, sadje, zelenjava/, toda to povečanje je kompenzirano z manjšim izvozom lesa in kemičnih izdelkov.

Zanimivo, da izvoz v Azijo narašča. Na Bližnjem vzhodu so osmerjeni lesni izdelki, neobdelan les pa prvenstveno v Turčijo. Ta izvoz je vrednostno narasel od 36 milijonov v letu 1950 na 169

milijonov v letu 1952. Nadalje **zavzemajo** pri izvozu v Šzijo oz. v Turčijo velik delež tekstilije in bombažne tkanine, ki jih v prejšnjih letih sploh nismo izvažali. Deloma gre povečan izvoz tudi na račun kemičnih izdelkov, podobno kot pri izvozu v Ameriko.

Letnik II. št. 8

Predvojni in povojni inozemski turizem v LR Sloveniji

V zadnjih predvojnih letih je bila Slovenija udeležena pri dohodkih iz inozemskega turizma z letnim povprečjem okrog 440 milijonov današnjih deviznih dinarjev ali 19% v celotnem jugoslovanskem inozemskem turizmu. V prvih povojnih letih je bil ta dohodek precej nizek. V letu 1947 je znašal še vedno le 10%, t.j. okrog 44 milijonov v naslednjih letih je naraščal in dosegel 1952 l. približno 124 milijonov deviznih dinarjev ali 28% predvojnega denarnega prometa.

Število gostov sicer iz leta v leto narašča, vendar zaradi različnih mednarodnih razmer le počasi. Šele v letu 1952 se začno te razmere normalizirati in je število gostov doseglo 46% predvojnega stanja. Omeniti je potrebno, da se turisti po vojni manj časa zadržujejo po posameznih krajih. Tako je povprečna doba bivanja iz leta 1939 4.8 dni padla v letu 1952 na 2.3. Padanje povprečne dobe bivanja je splošna karakteristika povojnega inozemskega turizma v vseh evropskih deželah. To je, predvsem posledica avtomobilskega turizma, katerega namen je ogledati si v čim krajšem času čim več krajev. Razširjenost tovrstnega turizma je razvidna iz dejstva, da je v poletju 1953 leta prišlo iz inozemstva v Slovenijo 70% turistov z avtomobili in le 30% z vlakom, čeprav je splošno znano, da Jugoslavija za avtomobilizem nima dovolj primernih cest. Povprečna doba bivanja pa je v posameznih krajih zelo različna. Mesta imajo na splošno mnogo nižje povprečje kot klimatski in zdraviliški kraji. Glede tega po posameznih državah ni bistvene razlike. V letu 1952 so imeli najdaljše povprečje turisti iz Italije, najkrajše pa turisti iz Anglije. Ceprav smo po številu gostov dosegli že skoro polovico prometa iz leta 1939 je zaradi nižje povprečne dobe bivanja število nočitev doseglo šele 22%.

Leta 1939 so največ nočitev imeli Nemci in Avstrijci z okrog 71%. V zadnjih dveh letih ponovno narašča delež teh dveh držav. Pač pa so predvojni dežež v primerjavi z letom 1939 močno presegli turisti iz ZDA in Francije, ki pred vojno ni znašal niti 1%, leta 1952 pa že 8,7%. Prav tako so predvojni delež presegle skandinavske države, Anglija in Švica.

V zadnjih letih odpade skoraj polovica inozemskih nočitev na Ljubljano, skoraj tretjina pa na Bled. Ostala tretjina odpade na ostale znane turistične kraje: Maribor, Celje, Rogaška Slatina, Dobrna, Cateške toplice in Šmarješke Toplice, Dolenjske Toplice, Bovec, -Trenta - Soča ipd. Po letu 1948 se turizem vedno bolj koncentriira v turistično-priznanih krajih, tako odpade n.r.p. v letu 1952 že nad tri četrtine na Ljubljano in Bled.

Poraba električne energije v Sloveniji v letu 1952

V letu 1952 je znašala poraba električne energije 932 915 MWH. Od tega porabi industrija dobro polovico oz. 51%. Skoro tretjina / 32% / elektroenergije se izvaža /deloma v Hrvatsko, deloma v inozemstvo/. Za široko potrošnjo pa odpade 13%. Od energije, ki jo porabi industrija odpade 2/3 na kemično in tekstilno industrijo oz. na železarne in rudnike. Kemična idnustrija potroši 24%, železarne 15%, tekstilna industrija in premogovniki pa po 13%.

Razvoj elektroindustrije v Sloveniji

V predvojnem času ni bilo v Sloveniji elektroindustrije, temveč le elektroobrtniške delavnice. Če odštejemo nekaj tovrstnih obrti je bila edina tovarna baterij "Zmaj" v Ljubljani. Po vojni pa je napredek elektroindustrije v Sloveniji znaten. V letu 1947 že zasledimo prve izdelke mlade elektroindustrije. Sprva le prototipi in drobni elektroinstalacijski material. V letu 1948 že prva sefija kinoprojektorjev, elektromotorjev in merilnih instrumentov ter transformatorjev, pozneje pa tudi telefonskih aparatov in telefonskih napeljav.

Prvo podjetje elektroindustrije po vojni je bila "Iskra" v Kranju, za njo "Elektrokovina" v Mariboru, v letu 1948 "Elma" v Crnučah in 1949 "Tela" v Ljubljani ter "Elektromehanične delavnice" v Crnučah. V letu 1952 pa podjetje "Telekomunikacije" v Ljubljani. Danes imamo v Sloveniji osem elektroindustrijskih podjetij.

M. R.

Jugoslavija

Vir: Ekonomska revija, Ljubljana, 1953/3-4. R. Turk. Predlog orientacijskega programa pospeševanja kmetijstva FLRJ.

Naš namen je, da opozorimo na omenjeni članek, ki je izredno zanimiv in poučen in v katerem nas avtor seznanja z orientacijskim programom pospeševanja kmetijstva FLRJ, ki ga je sestavila posebna komisija pri Zveznem zavodu za gospodarsko planiranje v Beogradu na osnovi dela posebnih strokovnih podkomisij. Program, kot omenja avtor članka, še ni bil izročen v javno diskusijo in je še vedno predmet internih razpravljanj. - Program je izdelan za dobo 10 let od 1953/54 do 1962/63.

Gradivo, ki utemeljuje potrebo in prikazuje vsebino tega programa je precej obsežno in se sestoji iz štirih delov: stanje kmetijstva, pogoji za razvoj in pospeševanje kmetijstva, smernice razvoja kmetijstva in ocena rezultatov, ki jih lahko pričakujemo v celoti in po panogah.

Zaenkrat povzemamo iz članka le prvi del: Stanje kmetijstva. Program izhaja iz stvarnosti. Ugotavlja, da stanje kmetijstva ni enako na vseh področjih Jugoslavije, kar je vzrok v različnem zgodovinskem in ekonomskem razvoju posameznih predelov. Čeprav so med posameznimi področji velike razlike, vendar kmetijstvo celo na najnaprednejših področjih naše države zaostaja za kmetijstvom srednjeevropskih držav. Glavni vzroki zaostali našega kmetijstva so: nizka poraba umetnih gnojil, nezadostna tehnična oprema, enostranska proizvodnja /preveč žit/, nizka strokovna raven proizvajalcev, velika razširjenost bolezní in škodljivcev, drobna posest, agrarna prenaseljenost in končno ekonomski ukrepi iz dobe administrativnega upravljanja našega gospodarstva /obvezni odkup, ustanavljanje kmetijskih obdelovalnih zadrug, politika cen, davčni sistem ipd./

Na osnovi zbranega gradiva prihajajo avtorji programa do dveh pomembnih zaključkov: da je delež in pomen kmetijstva v celotnem gospodarstvu večji - tudi pri ustvarjanju dohodka - kot to izkazuje družbeni plan in da je nizka proizvodnja v kmetijstvu lahko ovira za nadaljni razvoj industrije.

Vir: Privredni pregled, 1954, št.325

Industrija celuloze in papirja v Prijedoru. - Povojni razvoj celulozne industrije v Jugoslaviji se v papirni industriji ne odraža v zadovoljivi meri. Tovarne papirja so zastarele oz. v gradnji in izpopolnjevanju. Današnja proizvodnja papirja, čeprav je v primeri s predvojno povečana za 14%, ne zadošča sedanjim potrebam. Te so sicer povečane, toda v primerjavi na prebivalca, med najnižjimi v Evropi. To nezadovoljivo stanje je tudi spričo prirodnih pogojev z geografskega stališča premalo poudarjeno in odveč.

V gradnji sta dve tovarni papirja, v Maglaju in Vidmu, ki bosta prihodnje leto dali skupno 42000 ton papirja. Ker s tem potrebe seveda ne bodo krite je v načrtu graditev večje tovarne papirja oz. postavitev kombinata, ki bo s svojo kapaciteto bistveno zmanjšal uvoz papirja oz. v glavnem zadovoljeval domače potrebe. V skladu z načrtno težnjo da se industrija, zlasti predelovalna postavlja čim smotrnejše, bodisi poleg surovin, bližine pogonskih sredstev, prometnih zvez, potrošnje ipd. in medsebojne povezave sorodnih panog je v načrtu postavitev lesnoindustrijskega kombinata, to je lesne industrije, industrije celuloze in papirja oz., da se dosedanjo celuložno industrijo v Prijedoru v tej obliki razširi.

Ta načrt predvideva, da se zgradi v Prijedoru tovarna papirja z letno kapaciteto 8 000 ton brezlesnega in 14 000 ton ovojnega papirja. Celulozna industrija v Prijedoru se namreč razširja in naravnost kliče po dopolnilnih panogah sorodne industrije. Ta razširitev bo povečala kapaciteto od dosedanjih 17 000 na 30 000 ton letno. Že doslej so vse naše tovarne založene z zadostnimi količinami prijedorske celuloze. Poleg tega izvažajo Prijedor letno okrog 10 000 celuloze v Italijo, Vel. Britanijo, Zap. Nemčijo, Francijo, Belgijo ter v zadnjem času tudi v Turčijo. S povečanjem prijedorske celulozne industrije bo to kričeče naspotje, še bolj poudarjeno namreč to, da izvažamo celulozo in uvažamo papir.

Poleg bližine surovinske baze je postavitev papirne industrije v Prijedoru odločila ravno kombinacija s celulozno industrijo oz. njenimi stranskimi obrati, komunikacije, delavna sila ipd. Poleg tega bo dosedanje primitivno žagarstvo v okolici zajeto v moderno lesno industrijo /lesonit!/. V nasprotju s prijedorsko papirno industrijo sredi gozdnega področja je predvidena manjša tovarna papirja v poljedelskem /panonskem-brezlesnem/ področju oz. večjem kulturnem ali urbanskem predelu, ki bo predelovala /star/ odpadni papir. S prijedorsko papirno industrijo bomo dosegli bistveno zmanjšanje uvoza, v primerjavi s svetovnimi cenami pa bi se cene na domačem tržišču znižale za okrog 30%.

M.R.

EVROPA

Nov projekt rečne zveze Baltik - Črno morje

Vir: Piere Simonet, Un nouveau projet de la liaison fluviale Baltique-Mer Noire, L information Geographique 1953/4.

Nova poročila, ki pa so redka, govore o projektu 307 km dolgem kanalu, ki bo zapustil Donavo pri Bratislavi in bo potekal po dolini Morave ter prišel nekoliko pred Olomucem v dolino reke Bečve od tam preko "moravskih vrat" v dolino gornje Odre. Odri se bo priključil ob rečnem pristanišču Kosel, ki je od tu dalje plovna.

Ta nova vodna pot bo omogočila plovbo 1000 tonskim ladjam in bo torej enake kapacitete kot renska vodna pot. Ta kanal bo v izdatni meri olajšal prevoz premoga iz češko-poljskega premogovnega bazena v Sleziji in bo v zvezi s poljskim pristaniščem Š Szszezinom ob ustju Odre. Ta vodna pot bo posebno pomembna za Češkoslovaško, pomenila pa bo hkrati direktno vodno pot med Baltskim in Črnim morjem preko Srednje Evrope.

V.F.

Vir: Economic Geography, 1953/3

V jugozapadni Franciji, ob vznožju Pirenejev prihajajo vedno bolj do pomena tamkajšnja ležišča nafte. Zaloge so se pokazale za večje kot pa so sprva pričakovali. To se kaže tudi že v proizvodnji, ki je v letu 1951 dosegla že 230 000 ton; kar predstavlja 80% vse proizvodnje nafte v Franciji oz. nekaj nad 60% celotne proizvodnje Francije, Maroka in Alžira. - Nahajališča so ob zgornjem toku Garonne, okrog Saint Marcet-a in Loq-a, torej prav ob vznožju Pirenejev. Ob ustju Gironde so postavljene večje rafinerije. Vse to področje jugozapadne Francije ima že sicer pogoje za namestitev industrije, ta ležišča nafte pa še stopnujejo, pogoje za hitrejši gospodarski razvoj Francije.

M.R.

Povzeto po: George B. Cresey, Soviet economic prospects. Geographical Review, okt. 1952

Gospodarske smernice razvoja SZ

V Washingtonu je bila od 23 do 25 maja 1952 konferenca ameriških gospodarskih strokovnjakov za sovjetsko gospodarstvo kateri sta se pridružila tudi dva geografa. Osnovne ugotovitve te konference bi bile naslednje.

Proizvodnja SZ je bila v l. 1930 enaka proizvodnji ZDA v drugi pol. 19 stol. Pri tem pa je pomembno, da je ta proizvodnja naraščala letno za 6 - 7% v primerjavi z 2 - 2,5% porasta v ZDA. Ta izredni dvig sovjetske industrije - tako predvideva ta konferenca - bo pričel padati po letu 1970 zaradi nazadovanja produktivnosti dela na kmetijah, pojemanja tehnoloških izpopolnjevanj, katerih se SZ poslužuje v posnemanju zahodne tehnike in zaradi pomanjkanja obratnega kapitala. Tudi sovjetsko rudarstvo se nahaja pred resnimi težavami. Po cenitvah te konference bo kvalitetna železova ruda pri Krivoj rogu izčrpana do l. 1970, ruda pri Magnitogorsku pa je slabše kakovosti. Na splošno bo boljša železova ruda do l. 1975. V podobnem položaju je premogovna industrija. Premog se prevaža na velike razdalje, pri tem se ga porabi 20% za transport. V doneškem premogovnem področju so obsežnejši skladi že izčrpani tako, da bo po cenitvah znašala povprečna debelina premogovnih slojev v l. 1970 le 0,6 m.

Nasprotno pa je poudarjeno, da je v porastu produktivnost agrarnega dela in da narašča letna proizvodnja v poljedelstvu za 2%, dočim narašča prebivalstvo za 1.5%. Zaradi tega predvidevajo ameriški strokovnjaki za sovjetsko gospodarstvo, da bodo morale sovjetske kmetije do l. 1970 sprostiti v industrijo 5 milijonov delavcev.

Vir: George B. Cresey, Soviet economic prospects. A.K.
Geographical Review, okt. 1952

Revija "Revue de Tourisme" poroča, da se je v primerjavi z letom 1950 dvignil tujski promet v letu 1951 v Nemčiji za 1,7%, v Italiji za 1.4%. Nekoliko se je dvignil turizem tudi v Avstriji, Veliki Britaniji in Belgiji, močnejše pa v Španiji in Jugoslaviji. Nasprotno pa je nazadoval v Nizozemski, Švici in Franciji.

M.V.

Po: Bollettino della Societa geografica italiana, 1953/5.

Znatna ležišča urana so nedavno odkrili južno od Hof-a v Zapadni Nemčiji blizu tirinske in češke meje.

M.V.

OSTALI SVET

Iz "L information géographique" 1953/1.

Največje hidrocentrale na svetu po produkciji v milj. kwh.

Grand Coulee /Columbia, ZDA/	13 000
Beauharnois /Kanada/	6 000
Boulder- Dam /Colorado, ZDA/, najvišja pregraja na svetu, 222 m	5 880

Dnjeprostroj /SZ/, najdaljša	
pregraja na svetu, 760 m	3 500
Bonneville /Columbia, ZDA/	3 400
Wilson /ZDA/	2 500
Donzere-Mondragao /Francija/	1 980
Shasta /Sacramento, ZDA/	1 940
Harspranget /Švedska/	1 800
Genissiat /Francija/	1 400

Ležišča železove rude v Sahari

Masiv med Kadijo in Idjilom na severu Mauritanije, neda-
leč od Fort Gourauda, vsebuje pomembna ležišča železove rude, katera
bo kmalu začela izkoriščati "Societe des Mines de fer de Mauretanie",
pri čemer bo sodeloval z 51% francoski, s 34% kanadski in s 15% ang-
leški kapital.

Rezultati dosedanjih raziskav kažejo, da bo produkcija
dosegla letno 4 milj. ton rude. Osnovni problemi raziskav kažejo, da
bo produkcija dosegla letno 4 milj. ton rude. Osnovni problem pri iz-
koriščanju rude so pomanjkanje delavne sile, preskrba s hrano, voda in
transport. Na zapad je do železnice pri Villa Cisneros 340 km oziroma
proti Port Etienne 480 km.

V.F.

Doseljevanje v Avstralijo

V letu 1952 se je vselilo v Avstralijo 127 800 oseb.
Iz Vel. Britanije in Irske je prišlo 51.000, iz Italije 29.000, iz
Nizozemske 14.000 in iz Nemčije 8.000 oseb.

Mesto Belo Horizonte v Braziliji obeta prevzeti pomembno
vlogo v brazilski kovinski industriji, ko bodo zgrajene velike žele-
zarne katere gradita nemški podjetji Maesmann in Schneider ter tovarna
lokomotiv angleške tvrdke Vickers. Osnova za to industrijo so velika
ležišča železove in manganove rude v zvezni državi Minas Gerais, ki
jih prištevajo med največje na svetu. Obenem gradijo v bližini velike
hidroelektrarne, katerih tok bo služil za predelavo rude.

Na osnovi novih analiz radioaktivnih elementov na zem-
lji in v meteoritih je izjavil univ. prof. Outermans iz Berna na kongresu
su fizikalnega društva v Calari, da je Zemlja "nekoliko starejša" kot
se doslej sodi. Po računih A. Holmes-a iz leta 1948 bi bila Zemlja
stara 3350 milijonov let z možno napako največ 250 milj. let. Prof.
Outermans pa meni, da zemlja rotira 4500 milj. let. Življenje na Zem-
lji pa se je pojavilo po njegovem mnenju pred 2.000 milj. let.

Po Bolletino della Societa Geogr. Ital., 1953

Največje znane morske globine

Za največjo morsko globino je veljala dolgo časa ona,
ki jo je izmerila v Filipinskem jarku nemška Križarka Emden leta 1927.

Znašala je lo 790 m oz. lo 830 m. Pozneje so bile v tem jarku zmerjene še večje globine.

Leta 1951 je **danska** ladja Galathea izmerila pravtako v Filipinskem jarku na $10^{\circ} 23' 8''$ N in $126^{\circ} 40' 5''$ E globino 10540 m, a še istega leta je izmerila **angleška** ladja Challenger v Marijanskem jarku 370 km NE od otoka Guam na $11^{\circ} 19' 19''$ N in $142^{\circ} 15'$ E globino 10.863 m, ki je največja sedaj **znana** morska globina. Ladja Challenger je naletela v istem jarku še na dve globini nad 10.000 m, eno blizu druge: 10.830 in 10.504 m.

Nad 10.000 m globine meri edino še Japonski jarek kjer je ameriška ladja Ramapo 1.1933 /1933/ izmerila globino 10.550 m na $30^{\circ} 43'$ N in $142^{\circ} 28'$ E. To merjenje je v novjšem času popravljen na 10.374 m.

Iz tega sledi, da je po dosedanjih meritvah na prvem mestu Marijanski jarek z 10.863 m, na drugem mestu Filipinski jarek z 10 540 m in na tretjem mestu Japonski jarek z 10 370 m.

M.V.

Po "Spoljnopolitički dokumentaciji" Beograd, 1954/6 je Turčija v zadnjih letih možno stopnjevala produkcijo žita s celo vrsto agrotehničnih in ekonomskih ukrepov. Danes je Turčija četrti izvoznik žita na svetu, v letu 1953 je znašala proizvodnja blizu 14 milj. ton. Prav tako je ta dežela močno stopnjevala proizvodnjo in izvoz kroma. Z letno produkcijo nad 800 000 ton zavzema prvo mesto na svetu. Tudi sicer je opaziti, da Turčija s celo vrsto zdravih ukrepov ustvarja pogoje za živahnejši gospodarski razvoj.

T.K.

V obdobju 1949/49 - 1950/51 je svetovna kmetijska proizvodnja že prekoračila predvojno za 9%, v letu 1951/52 pa za 13% in v naslednjem letu za 17%. V zadnjih letih se je kmetijska proizvodnja dvigala xx za nad 2% letno, kar nekoliko presega porast prebivalstva, ki se po ocenah giblje med 1,2 - 1,4 % za isto časovno obdobje. To posebno velja za žitarice /razen riža/, medtem ko proizvodnja mesa, mleka, zelenjave in maščob še ne dosega potreb porasta prebivalstva.

T.K.

Književnost

Geographical Review - Izdaja "The American Geographical Society of New York"

Iz aprilske številke 1953: Melamid Alexander, The political geography of the Trucial Oman and Qatar.

Redko naseljeni /Katar - 7000 do 25000 preb.; Oman 40000 do 105 000 preb./ pustinjski svet južnih obal Perzijskega zali-

va je od nekdanj - z izjemo nomadskih beduinov - usmerjal ljudi na morje, bodisi kot ribiče ali pirate /Piratska obala!/. Zaradi skromnih prirodnih virov to področje tudi danes živetari v zatišju, če izvzamemo katarsko nafto, ki je dvignila to deželico na 11 mesto med svetovnimi producenti nafte /1952 - 0,5% sv. proizvodnje/. Pogodbeni Oman zaostaja v tem pogledu za svojim sosedom, čigar gospodarski zas- toj se zrcali tudi v politični nejasnosti: danes vključuje 7-8 knežev- vin s precej nejasnimi mejami in nestalnim številom prebivalstva. De- jansko so povezane z Vel. Britanijo kot njeni "protektorati", toda brez vojaške zasedbe ali tuje civilne administracije. Danes pomenijo nekaj le v prometno-strateškem pogledu.

Iz julijske številke 1953: James Preston, Trends in Brazilian Agri- cultural Development.

Za državo kot je Brazilija, katere priročni prirastek spada med največje na svetu in ki je v l. 1920-1950 pomnožila svoje prebivalstvo od 30 na 53 milj., je vprašanje kmetijstva, ki je obenem glavna gospodarska panoga, brez dvoma pereče. Čeprav se opaža dvig kmetijske proizvodnje /l. 1946/47 je za 10% prekosila kmet. proizvod- njo iz l. 1937-39 in za 17% letno 1934/35/ in razširitev obdelovalne površine /v l. 1931-48 za 50%/ ne moremo trditi, da kmetijstvo Brazi- lije zadovoljivo napreduje. Avtor ne analizira le prirodnih pogojev temveč tudi poudarja, da so kmetijstvu Brazilije mnogo škodovala ne- zdrava gospodarska načela, ki so težila po poti majhnih investicij in velikega dobička. Znanstvene metode v kmetijstvu, brez težnje po hitri povrnitvi investicijskega kapitala, pa utegnejo v bodoče sli- ko v marsičem spremeniti, posebno še, ker so priročni pogoji dobri.

Economic Geography - izhaja pri Clare University-Worcester, Massachu- setts. USA

Iz 2. št. 1952 /Vol. 30/. Van Valkenburg! The Hashemite Kingdom of the Jordan, A Study in Economic Geography.

Avtor podaja izčrpno geografsko sliko Hašemitskega Jor- dana, /Jordanije/ države, ki je vzklila šele l. 1949 in se bori danes z različnimi gospodarskimi težavami. Kot zaostala dežela z zelo si- romašnim prebivalstvom skoraj nima kaj prodajati zato uvoz daleč pre- kaša izvoz. Mnogo skrbi ji povzročajo tudi pribežniki iz Izraela, ka- tere nameravajo, po dograditvi jezua na reki Jarmuk, naseliti na umetno namakanih površinah ob reki Jordan. Po splošnem priročno-geografskem pogledu preide avtor na podrobnejšo analizo posameznih področij s perspektivo njihovega bodočega vključevanja v živahnejši gospodarski razvoj. Ko opozarja na turizem kot posebno zanemarejeno panogo opo- zori na pomanjkljiva prometna sredstva. Predvsem pa vidi bodočnost te deželice l 329 000 preb. v združitvi z ostalim arabskim svetom s čemer bo poudarjen strateški pomen te dežele.

Geography - formerly the Geographical Teacher, The Quarterly Journal of the Geographical Association, Sheffield.

Ta revija prinaša poleg drugih člankov tudi aktualnos- ti s področja šolske geografije. V članku "E. Briault, The study of

Local Geography as an Integral Part of the School Course" naglašava avtor potrebo po intenzivnem študiju tkzv. "lokalne geografije", ki naj dijaku predstavi geografske probleme v povsem realni luči. S tem mu nudimo konkretno osnovo za razumevanje geografije tistih področij, ki so mu sicer manj razumljiva oz. dostopna.

Tatjana Vaut

Društvene vesti

Delo Sekcije za šolsko geografijo

Po vzpodbudi iz vrst profesorjev geografije je bil v Ljubljani dne 24. III. 1954 sklican sestanek srednješolskih geografov. Udeležili so se ga: načelnik Sekcije za šolsko geografijo Geografskega društva, načelnika mariborske in celjske sekcije GD ter geografi iz Postojne, Celja, Maribora, Trbovelj, Kranja, Domžal in Ljubljane. Namen sestanka je bil predvsem v tem, da se geografi pogovorimo o vzpodbudah in oblikah za živahnješe delo v bodoče, katero je potrebno za uspešno reševanje problemov, ki se stavljajo pred srednješolsko geografijo.

Referat prof. Radinje je analiziral dosedanje razmere in vzroke zanje ter nakazal tudi oblike za uspešnejše delo v bodoče. V temeljiti in razgibani diskusiji, ki je med drugim tudi pokazala umestnost in nujnost sestanka, so prisotni geografi vzpodbudno in živo zavzemali za nove organizacijske oblike in s tem za živahnjšo aktivnost. Predvsem je bilo sklenjeno naj se dosedanja Sekcija za šolsko geografijo v okviru Geografskega društva organizacijsko razširi. Na občnem zboru Geogr. društva pa naj se stavijo ustrezni predlogi in predlagajo nekatere spremembe društvenih pravil.

V okviru Šolske sekcije naj se ustanovi več odsekov s stalnim značajem in določenim delovnim programom. Tako: Sekcija za metodiko geografskega pouka, sekcija za učila in ponazorila, sekcija za seminarje in ekskurzije, sekcija za organizacijska vprašanja in uredniški odbor "Geografskega obzornika".

Delovni program reorganizirane Sekcije za šolsko geografijo je v uvodnih sklepih tega sestanka takole označen:

1. Sekcija za šolsko geografijo naj poveže geografe v solidno organizacijsko obliko, ki bo znala dovolj avtoritativno posredovati potrebe in mnenja srednješolskih geografov odločujočim forumom, sodelovati z njimi, pa da bo tudi znala braniti interese geografov. Dalje mora biti ta Sekcija dovolj kompetentna posredovati mnenja pridobljena v praksi, v vsakdanjem pedagoškem delu, tako mnenja glede učnih načrtov, učbenikov ipd. Dosedanja praksa je namreč pokazala, da so se prav mnenja praktikov-geografov vse premalo konsultirala, namreč premalo po pomenu in obsegu, premalo javno in največkrat v naglici. Zato mora biti ena izmed nalog te sekcije, da stalno in sproti zbira mnenja in nasvete, jih po potrebi anketira predvsem pa pravočasno in dovolj vztrajno posreduje in seznanja z njimi odločujoče činitelje. To delo naj ima stalen značaj, ne pa kampanjski oziroma resolucijski.

O podrobnejšem delovnem programu oziroma o njegovi realizaciji bomo poročali v prihodnji številki.

- - -

Anketa o zemljepisnem pouku na srednjih in sorodnih šolah

Komisija, ki je bila izvoljena na I. kongresu slovenskih geografov v Kamniku, da analizira stanje geografije na naših srednjih in strokovnih šolah, je izvedla to nalogo z anketami, ki so bile poslane na vse

šole. Doslej je komisija prejela okrog 87% odgovorov z gimnazij, mnogo manj pa s strokovnih šol. Kljub priporočilu SKP LRS in poznejšim urgencam, pa nekatere šole teh anket še niso odposlale. Geografi, ki še niso prejeli teh anket naj se pozanimajo pri vodstvu šole oziroma naj se obračajo neposredno na Sekcijo za šolsko geografijo Geografskega društva v Ljubljani.

Te ankete predstavljajo vrsto dragocenih podatkov, ki nam odkrivajo prav značilne razmere o pouku geografije v srednjih šolah. Tudi delovni program Šolske sekcije je sestavljen v bistvu na podlagi anketnih odgovorov, mnenj in želj. V prihodnji številki bomo poročali o rezultatih ankete.

Geografski seminar

V dneh od 21. do 25. junija t.l. je bil v Ljubljani geografski seminar, ki ga je organizirala Sekcija za šolsko geografijo. Udeležilo se ga je 47 profesorjev in predm. učiteljev iz raznih krajev Slovenije. Na seminar so bili povabljeni vsi, ki so v anketah označili, da se žele udeleževati seminarjev. Na seminarju so predavali: prof. M. Avsenak "O metodiki geografskega pouka v l. razr. gimnazije" in "O izpraševanju pri geografskem pouku", prof. S. Kranjec "O geografskih imenih", prof. Dragan "Telurij v srednji šoli" z demonstracijo novega lastnega modela, prof. V. Bohinec "O kartografski podobi slovenskega ozemlja od antike do danes". Ob ogledu meteorološkega observatorija sta predavala prof. dr. Furlan in prof. Pučnik, v zemljepisnem muzeju pa prof. V. Leban. Ob tej priliki je bila tudi razstava "Slovenija v podobi in karti". Zadnji dan je udeležence seminarja vodil na ekskurzijo v kraški svet Planinskega polja, Rakove doline ter okolice prof. P. Kunaver. Žal je troje predavanj odpadlo zaradi zadržanosti predavateljev pri maturitetnih izpitih. Seminar so finančno podprli Svet za prosveto in kulturo LRS, republiški in mestni odbor za Ljubljano DPPU ter Geografsko društvo.

Ekskurzija po Jugoslaviji

Sekcija za šolsko geografijo je organizirala skupno z republiškim odborom Počitniške zveze tritedensko ekskurzijo po Jugoslaviji, ki jo vodi prof. T. Malis. Povabljeni so bili vsi, ki so v anketah odgovorili, da se žele udeleževati ekskurzije, prijavilo pa se je 42 geografov. Na pot so odšli 23. julija v naslednji smeri: Ljubljana - Beograd - Prahovo - Bor - Niš - Skopje - Titov Veles - Bitola - Prespansko jezero - Ohrid - Struga - Debar - Marovo - Tetovo - Kosovska Mitrovica - Rankovićevo - Titovo Užice - Sarajevo - Matković - Bileča - Nikšić - Titograd - Bar - Dubrovnik - Split - Reka.

II. kongres slovenskih geografov v Mariboru

Od 23. do 25. septembra t.l. se bodo v Mariboru zbrali slovenski geografi na svoje drugo povojno zborovanje. Na programu bodo teme iz znanstvenega poučevanja in problematike geografskega pouka. Prof. dr. A. Melik bo referiral o geografski problematiki severovzhodne Slovenije. Prof. dr. S. Ilešič bo imel referat o odnosu med geografskim proučevanjem in geografskim poučevanjem. Potem bo vrsta referatov o geografiji Maribora in njegove okolice in o tekočih problemih geografije v naših šolah. Po sugestijah iz vrst članstva za reorganizacijo dela bo sklican ob tej priliki tudi izredni občni zbor geografskega društva. Ob zaključku kongresa bo krajša ekskurzija z avtobusi na Pohorje in ev. v Slov. gorice.

